

Tällberg och Turism

En kvalitativ studie i destinationsutveckling ur ett historiskt geografiskt perspektiv

(Bild hämtad från: tallbergsby.se)

Författare

AMANDA HÖGMAN

Handledare

KRISTINA NILSSON LINDSTRÖM

Kandidatuppsats i Kulturgeografi

VT-2020

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Uppsats/Examensarbete: 15 högskolepoäng
Nivå: Kandidat
Kurs: KGG310 inom Guide: Upplevelser, Kommunikation och Kulturarv
Termin/år: VT-2020
Handledare: Kristina Nilsson Lindström
Examinator: Mikael Ring
Nyckelord: "Turism", "Destinationsutveckling", "Historisk geografi",
"Planering", "Hållbarhet"
Institutionen för ekonomi och samhälle
Avdelningen för Kulturgeografi

Handelshögskolan vid
Göteborgs Universitet

ABSTRACT

Denna uppsats syftar till att, genom ett historiskt geografiskt perspektiv, förklara en destinationsutvecklingsprocess som pågått under lång tid för att se hur detta påverkar det lokalsamhälle där turismen sker. Studien undersöker även huruvida en sådan process lämnar spår i nutida planering och destinationsutveckling, i form av bland annat strategidokument. Då turismen idag börjar erkännas som en av Sveriges basnäringar och förväntas växa under de kommande tio åren blir planering en allt viktigare aspekt för att denna utveckling ska bli hållbar. Vidare syftar studien till att fungera som en uppmaning och ett underlag för fortsatt planering för besöksnäring och destinationsutveckling, för att skapa en utveckling som inte bara är hållbar idag och imorgon, utan även på längre sikt. Studien lyfter även hur Sveriges kommuner arbetar med turism och besöksnäringar idag, för att se huruvida spår av historiska destinationsutvecklingsprocesser går att finna.

Destinationsutvecklingsprocessen förklaras med hjälp av olika modeller och teorier som konkretiseras samt kopplas till fallet. Även olika planeringstraditioner lyfts och analyseras i kontext till studiens aktuella fall. Det historiska perspektivet anläggs i denna studie för att lyfta vikten av att dra lärdom från historiska processer i dagens planeringsarbete och utveckling av destinationer. Det finns ett behov av att känna till det förgångna för att förstå i vilken kontext våra nutida strukturer och ideal uppkommit samt för att kunna planera för framtiden.

Inom turismstudier finns det en bristfällig forskning som applicerar det historiskt geografiska perspektivet, trots att det rent övergripande finns en uppfattning bland forskare om att detta perspektiv är viktigt för att skapa förutsättningar att planera för en hållbar turistindustri i framtiden.

Innehållsförteckning

1. Introduktion.....	1
1.1. Syfte och frågeställningar	2
1.2. Historisk bakgrund	2
1.3. Tällberg som destination.....	4
1.4. Avgränsningar	5
2. Teoretiskt ramverk.....	5
2.1 Historisk geografi	6
2.2 Vikten av destinationsutvecklingens historia i dagens planering	8
2.3. Planeringstraditioner	8
2.4. Butlers destinationsutvecklingsmodell	11
2.5. Kritik mot Butlers modell.....	12
2.6. Målkonflikter inom planering	13
2.7. Förutsättningar för planerad destinationsutveckling	14
2.8. Hur Sveriges kommuner arbetar med turism idag	17
2.9. Samhällsplanering introduceras	19
3. Metod.....	20
3.1. Introduktion.....	21
3.2. Tillvägagångssätt.....	21
3.3. Resultatets empiriska källor och validitet.....	22
3.4. Om situationen hade varit en annan.....	23
4. Resultat.....	24
4.1. Samhällsplanering under 1900-talets första hälft	25
4.2. Turismens intåg	26
4.3. Turismen och den fysiska bebyggelsen i Tällberg	27
4.4. Destinationsutveckling utifrån turisternas förväntningar	29
4.5. Arvet från turismen.....	31
4.6. Tällberg idag	31
4.7. Översiktsplanen	32
4.8. Turismens plats i översiktsplanen.....	33
4.9. Strategi 2030	33
4.10. Mål för destinationsutveckling.....	34
5. Diskussion.....	36
5.1. Tällberg och Butlers modell	36
5.2. Planeringstraditioner i Tällberg	39

5.3. Översiktsplanen och Strategi 2030.....	41
5.4. Turismens påverkan på lokalsamhället.....	43
6. Slutsatser och fortsatt forskning	45
6.1. Fortsatt forskning.....	47
7. Referenslista.....	49

1. Introduktion

Denna studie syftar till att förklara vilka effekter en oplanerad destinationsutveckling kan få på turismens roll i framtida destinationsutveckling och samhällsplanering. Studien tar ett historiskt perspektiv och studerar en fall där destinationsutveckling varit oplanerad och pågått under lång tid. Daniels m.fl. (2016) menar att historien är avgörande för att förstå samtiden och de samhällen vi lever i idag, varpå studien anlägger detta historiska perspektiv för att klargöra detta samt påvisa och uppmuntra vidare forskning att se till historiska processer för att ge en djupare förståelse för vår samtid ur många olika aspekter. Att anlägga det historiskt geografiska perspektivet är således av kulturgeografisk relevans, speciellt för turismstudier, samt betonas av såväl Daniels m.fl. (2016) och Saarinen, Rogerson och Hall (2017).

Studien ämnar även att se hur olika faser av en plats destinationsutvecklingsprocess utmärker sig, genom att applicera Butlers modell (1980) för destinationsutveckling samt vilka olika faser en destination genomgår under denna process. Saarinen, Rogerson och Hall (2017) beskriver hur det inom turismstudier finns en brist när det kommer till att ta ett historiskt perspektiv, då det finns mycket att lära av historien när det kommer till planering. Studien kommer även undersöka huruvida en plats som historiskt sett haft en mycket omfattande besöksnäring under lång tid inkluderar den historiska processen i nutida planeringsdokument och strategier. Planeringstraditioner används i studien för att undersöka vilka olika former av planering som använts och fortfarande används för destinationsutveckling och planering.

Planering och destinationsutveckling innefattar även konflikter mellan olika intressen, vilket Campbell (1996) beskriver. Dessa konflikter lyfts för att se hur de påverkar varandra samt det övergripande arbetet med olika hållbarhetsperspektiv. Även dagens turismstrategi kommer lyftas, för att se hur olika regioner arbetar med turism idag samt vilka likheter och skillnader som finns mellan moderna och historiska strategier. Vidare påpekas vikten av det historiska perspektivet när det kommer till planering för turism och destinationsutveckling, då det i dessa processer finns många lärdomar att dra när man planerar för framtiden.

Studien utgår från byn Tällberg i övre Dalarna som exempel. Anledningen att Tällberg blir det talande exemplet för turism kopplat till destinationsutveckling och samhällsplanering är på grund av att denna by såg en massiv tillväxt i besöksnäringen under den första hälften av 1900-talet. Detta resulterade i att Tällberg än idag är Sveriges mest hotelltäta by varpå den blir ett intressant studieobjekt för att koppla samman turism, destinationsutveckling och samhällsplanering. Destinationsutvecklingen i Tällberg förklaras med hjälp av Butlers modell (1980, i Williams, 2009). Studien ämnar vara ett underlag för planering inom turismsektorn, då mycket vikt läggs vid att dra lärdom från de föregående historiska processerna som lagt grundstenarna för den turistindustri vi har idag.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur en ort som upplevt omfattande turism under en lång tidsperiod präglats av en historisk destinationsutvecklingsprocess. Syftet är även att undersöka om en destinationsutvecklingsprocess som pågått under lång tid lämnar spår i nutida turistiska strategidokument samt samhällsplanering (turiststrategi och översiktsplan). Detta genom att svara på följande frågeställningar:

1. Hur har en ort präglats av omfattande turism under lång tid?
2. Hur hanteras turismen i nutida styrdokument (turismstrategi och översiktsplan); går det att hitta spår av den historiska destinationsutvecklingsprocessen?

1.2. Historisk bakgrund

I ett protokoll från en diskussion förd i en studiecirkel i Vikarbyn år 1908 återfinns ett citat under rubriken "Är turisttrafiken till någon verklig nytta för Siljansbygden?". Citatet lyder som följer:

"Man har föga att lära av de kringflackande turisterna, utan är det fara värt, att av ett förut fritt folk blir en hop av bugande knoddar". En annan talare framhöll att "ingen kunde leva på att gå och vara fin och att folk kunde få hat till sitt arbete när de sågo andra gå och dra omkring." En tredje person menade däremot att "folket fick lära sig nya idéer såväl i byggnadssätt som i annat. Turisterna ha även lärt folket att återgå till det gamla och sätta värde på detsamma."

(Chirsterson, 1998, s. 2).

Citatet talar tydligt om att det fanns meningsskiljaktigheter i Dalarna kring turismens påverkan på samhället och lokalbefolkningens vardagsliv. Tidigt 1900-tal i Dalarna var en mycket omvälvande tid då regionen sattes på kartan och strömningar av människor började hitta dit för att uppleva det mest svenska som gick att hitta inom landets gränser.

Nationalromantiken satte sina spår och Dalarna ansågs vara ett ideal att sträva efter, gällande såväl musik som arkitektur och kläder. I antologin "Rättvik – Turistort med Tradition" (2010) menar Hamrin att den så kallade marknadsföringen av Dalarna började redan på 1600-talet. Under denna tid, menar Hamrin (2010), var det Falu Koppargruva som lockade resenärer från när och fjärran då de ville skåda det ekonomiska och tekniska underverk som höll Sveriges stadskassa vid liv under stormaktstiden. Gruvan fortsatte att locka turister långt in på 1800-talet, samtidigt som historien om Gustav Vasas resa genom Dalarna var mycket populär och folklig under denna tid. Inte minst vann denna historia popularitet i detta område då Dalakarlarna spelade en viktig roll i att hjälpa den kommande kungen att fly undan den illvillige Dansken.

Hamrin (2010) beskriver ytterligare att romantikens intåg under 1700-talet blev ett viktigt avstamp för turismen i Dalarna. De som då besökte Dalarna skrev reseskildringar som senare skulle vara mycket betydelsefulla för turismen, genom sina storslagna beskrivningar av landskapet och dess mycket märkliga lokalinvånare. Dalafolket var således något som både fascinerade och samtidigt beundrades. Hamrin (2010) fortsätter med att beskriva kurortens intåg under 1700-talet och att detta skapade en ny målgrupp för turismen i regionen, som ville dricka vatten från hälsobrunnar och ta hälsobad.

Många kända namn, som H C Andersen, Carl von Linné och Fredrika Bremer, skrev och berättade om Dalarna vilket gjorde att regionens goda rykte spred sig. På 1870-talet började stammen till järnvägsnätet i Sverige att byggas. Trots att järnvägen inte ännu sträckte sig till det redan populära siljanområdet sågs en tydlig ökning av turister (Hamrin, 2010). Vidare beskrivs det att det inte var ovanligt att lokalinvånare tillät turisterna på sina privata områden och i sina hus. Besökare uppmanades till och med av vissa skribenter att uppsöka vissa privata hus för att få den bästa upplevelsen av området.

Hamrin (2010) beskriver vidare att järnvägen nådde siljanområdet på 1890-talet, och att detta gjorde att stockholmarna kunde vara i Rättvik på enbart åtta timmar. Detta gjorde att turismen

ökade explosionsartat på kort tid. Ett flertal större hotell började byggas och turisterna skulle lockas med god mat, bra boende och frisk luft, lockelser som låg helt i tiden. De flesta stannade en vecka, men en månad var inte alls ovanligt. Området kring Siljan hade nu blivit en väl erkänd kurort dit främst svenska turister, men inte heller ovanligen utländska turister, flockades.

I och med detta, beskriver Hamrin (2010), växte även problematiken kring att en kultur i sig blivit ett turistmål. De tidiga turisterna tillhörde överklassen, men i och med järnvägen förändrades klientelet och de flesta turisterna tillhörde nu medelklassen och blev större till antalet. Den romantiserade bilden av Dalarna och dess befolkning som beskrivits i de gamla reseskildringarna och resehandböckerna verkade bestå. Denna aspekt, tillsammans med att friluftsmuseet Skansen öppnade, påverkade turisternas förväntningar och blev som en marknadsföring för Dalarna. Dalafolket var något bevarat från en svunnen tid och var en attraktion som skulle upplevas på plats.

Turismen i Dalarna under den första hälften av 1900-talet är ett tydligt exempel på de problem och konflikter som uppstår när en plats, som egentligen inte är rustad eller anpassad för att ta emot tusentals besökare, växer fram som en stor turistort och lockar besökare vida över sin kapacitet. Detta skapar ett behov av att planera om platsen byggnadsmässigt. Lokalbor får kliva undan för att de ekonomiskt gångbara turisterna ska lockas att komma dit och spendera pengar. En kultur blir en upplevelse för människor som inte har någon koppling till den och traditioner blir ett turistmål och förlorar sin betydelse för de som utövar den som en del i sin vardag. Detta är inte heller något ovanligt i dagens samhälle, när turismen växer och människor av fler samhällsklasser har möjlighet att resa.

1.3. Tällberg som destination

Tällberg beskrivs av Rosander (1987) som, innan turisternas framfart, en liten jordbruksby där bönder levde och verkade. Byn är lokaliserad en dryg mil från centrala Leksand. Vid sekelskiftet 1900 fanns där 46 jordbruksfastigheter och enligt kyrkböckerna, beskriver Rosander (1987) bodde där vid samma tid allt sammantaget 349 personer. Under de första åren av 1900-talet var det få turister i byn då den ansågs ligga för långt ifrån Leksand och det var besvärligt att ta sig dit. Turismen fick dock ett uppsving på 1910-talet, speciellt efter 1914, då järnvägen fram till Leksand sattes i bruk (ibid).

Rosander (1987) nämner Daniel Persson som en viktig person i Tällbergs utveckling. Han rådde lokalbefolkningen att inhusera turisterna i sina egna hem samt sälja delar av marken de ägde. Ett exempel på hur detta kunde genomföras introduceras år 1908 då ett par började hyra ut ett fåtal rum i samband med matservering. Detta blev starten på pensionatsverksamheten som sedermera skulle präglade Tällbergs bebyggelse (Rosander, 1987).

1.4. Avgränsningar

Studien avgränsas till byn Tällberg, som är lokaliserad en dryg mil utanför centrala Leksand. Denna by beskrivs som Sveriges mest hotelltäta by och dess karaktär och fysiska planering präglades hårt av turismen under den första hälften av 1900-talet, varpå den blir intressant för studien att undersöka. Tällberg är i denna studie det grundläggande exemplet på Dalarnas besöksnäring under den första hälften av 1900-talet, då det är en by med en säregen karaktär som tagit form till stor del på grund av turismen. Då turismen ansågs vara den främsta inkomstkällan sattes byns ursprungliga jordbrukssamhälle i skymundan för att marken skulle ge plats åt sommarvillor, hotell och andra rekreationsfaciliteter. Bristen på planering för byn blev således tydlig och Tällbergs karaktär förändrades helt på grund av turisternas framfart. På grund av att denna process tagit plats här genom historien blir Tällberg intressant att studera ur ett turist- och samhällsplaneringsperspektiv.

Vidare avgränsas studieområdet till turism och besöksnäring kopplat till planering. Inom detta räknas även de sommar- och fritidshus som uppfördes i Tällberg under 1900-talet då de innefattade en avsevärd inverkan på bybilden och var en del i platsens destinationsutvecklingsprocess.

På grund av Covid-19 och den pågående pandemin avgränsas studien till en litteraturstudie samt en fallstudie. Under normala omständigheter hade fältstudier kunnat genomföras på plats samt eventuellt breddas till ett större, geografiskt område för att berika studiens empiri.

2. Teoretiskt ramverk

Detta teoretiska kapitel ämnar lägga en tydlig teoretisk bakgrund som förklarar samt motiverar det historiska perspektivet på geografi. Kapitlet ger även en bakgrund till det samhälle, kopplat till samhällsplanering, i vilket Tällberg växte fram som destination. Vidare redovisas konceptet destinationsutveckling samt hur Sveriges kommuner idag arbetar med besöksnärlingsfrågor.

2.1 Historisk geografi

Att förstå historien och den historiska kontexten som lett fram till dagens samhälle är enligt Daniels m.fl (2016) viktigt för geografer. Kunskap om historien hjälper till i förståelsen för en själv, samhället och nutiden. Samhället är produkter av det förflutna, som genom olika processer, skapat det vi känner till idag och vi kan inte förstå samtiden utan att förstå det förflutna (ibid). Historiens skeenden ger inte bara en insikt i hur våra nutida samhällen formats, utan de ger även en inblick i hur framtiden kommer se ut vilket Daniels m.fl. (2016) tar upp. Vidare har människan format miljön kring sig så pass mycket under de åren vi existerat, vilket leder till en trolig slutsats att kulturlandskap formade av människan på ett eller annat sätt kommer fortsätta dominera jordytan även i framtiden. Huruvida denna utveckling av kulturlandskap kommer kunna kontrolleras eller inte, menar Daniels m.fl. (2016), är mer oklart och upp till framtiden att avgöra.

Daniels m.fl. (2016) diskuterar hur man, i samhällen, kan mäta och jämföra utveckling och framgång då samhällen skiljer sig mycket åt, både historiskt och idag. Framgång mäts inte sällan i ekonomisk omsättning vilket inte alltid behöver vara ett tecken på ett framgångsrikt samhälle. Daniels m.fl. (2016) beskriver även hur de länder vi anser är mest framgångsrika är de länder som omsätter mest energi i form av konsumtion och omsättning av materiella ting. Dessa länder har ofta även en väldigt stor inverkan på miljön.

Ett sätt att försöka förklara olika samhällen på är, enligt Daniels m.fl. (2016) att klassificera dem. Denna klassificering beskrivs som att olika samhällen tilldelas vissa attribut som sedan jämförs för att finna skillnader mellan dem. Attributen kunde vara hur samhällen använde territorialitet eller vilket produktionssystem de hade. Klassificering, menar Daniels m. fl. (2016), var fördelaktigt då det inte fanns några rätt eller fel i denna typ av analys. De lärde tvistar dock om vilken klassificering som är bäst, då alla har sina för- och nackdelar. Bland

andra så använde den marxistiska geografin sig av klassificering som analysverktyg för att förstå olika samhällen och dess strukturer.

Daniels m.fl. (2016) menar att det var jordbruket som blev startpunkten för städer och den samhällsstruktur som vi känner till idag. Till skillnad från det tidigare jordbrukssamhället där människor organiserades kring släktskap började människor nu organiseras utifrån territorium. Detta, menar Daniels m.fl. (2016), innebär att ledare nu inte styrde över en by eller en släkt utan snarare över ett territorium och de människor som levde inom dess gränser. Detta visade sig vara ett kraftfullt sätt att organisera samhällen på, varpå stater av denna typ uppkom över hela jordklotet. Daniels m.fl. (2016) menar att de processer, vilka tycks uppkommit slumpartat, som skapat dagens moderna samhällen satt ett så pass stort avtryck i våra nutida ideal och strukturer att framtidens utveckling av samhällen och stater troligen kommer uppkomma på ett liknande sätt. Detta ger en möjlighet att se till tidigare samhällen och strukturer för att även planera hållbart för framtiden, kopplat till turism såväl som till samhällsplanering då dessa är två tätt sammankopplade fenomen.

Arvet efter de första städerna är idag världen över viktiga turistattraktioner, vilket driver på behovet av att bevara dessa platser (Daniels m.fl., 2016). Vidare blir detta arv inte enbart viktigt att bevara på grund av att det attraherar turister, utan även i utbildningssyfte. Turismen finansierar i vissa fall bevarandet av en plats som sedan kan användas i utbildningssyfte. Tällberg har en bevarandestruktur som huvudsakligen kretsar kring de turistiska värden som finns i byn. Tällbergs historia som destination kan dock vara fördelaktig att använda i utbildningssyfte, vilket beskrivs närmare i studiens slutsatser. Daniels m.fl. (2016) tar upp problematiken med att studera något som inte direkt går att observera då föremål och byggnader kan ha modifierats. Skriftliga källor innefattar även de en viss problematik, då det inte med säkerhet går att veta huruvida de är objektiva eller om hela det historiska förloppet inkluderats i beskrivningen. Daniels m.fl. (2016) beskriver detta som att arvet spelar in i historien och hur historien modifieras för allmän konsumtion. Vidare beskrivs att det finns många historier beroende på i vilket perspektiv de lyfts och av vem de beskrivs. Beroende på inflytande kan historien alltså formas och riktas utefter de önskemål och behov som finns. Politiker, menar Daniels m.fl. (2016), använder sig inte sällan av historia för att stärka sina argument. Dock är historiska skeenden i dessa fall inte sällan modifierade för att passa in i

sammanhanget. Daniels m.fl. (2016) uppmanar, på grund av detta, till att geografer behöver mycket kunskap om historien för att denna problematik inte ska upprepa sig i framtiden.

2.2 Vikten av destinationsutvecklingens historia i dagens planering

Saarinen, Rogerson och Hall (2017) beskriver den viktiga skillnaden mellan tillväxt och utveckling, där tillväxt innebär en ökning och utveckling innebär en förbättring. Vidare beskrivs att turism är vida erkänt som ett socialt och ekonomiskt fenomen, vilket kräver god planering för att utgången ska bli positiv. Planering i sig beskrivs av Hall (2000) som ett svårdefinierat och abstrakt begrepp, men som kan ses som en framtidsorienterad och strategisk process som strävar efter att rikta den mänskliga agensen åt det önskvärda hållet för att uppnå bästa möjliga resultat (ibid). Destinationsutveckling kan, enligt Saarinen, Rogerson och Hall (2017) spåras tillbaka till Europa och Nordamerika under 1920-talet. Fokusområdena handlade då om markanvändning, lokalisering samt turismens ekonomiska geografier.

Turistindustrin fungerar, enligt Saarinen, Rogerson och Hall (2017), som en länk mellan det lokala och de större socioekonomiska och miljömässiga systemen. Detta leder dock inte sällan till ojämlika maktstrukturer eftersom turismen även fungerar som en länk mellan lokala och globala system. Således finns ett behov av att förstå turismens och destinationsutvecklingens historiska kontext vid dagens planering för turism (Buzinde och Manuel-Navarrete, 2013 i Saarinen, Rogerson och Hall, 2017). Vidare finns det en brist på det historiska perspektivet i dagens turismstudier och när detta perspektiv finns med är det ofta perifert och inte speciellt framstående (Walton, 2012 i Saarinen, Rogerson och Hall, 2017). Turismen ur ett historisk perspektiv är nödvändig för förståelsen av den process som skapar en destination samt hur den nutida destinationsutvecklingen och den problematik kring planering uppkommit. Således kan dagens destinationsutveckling och planering för turism berikas genom att se till historiska processer om dessa fenomen (Saarinen, Rogerson och Hall, 2017).

2.3. Planeringstraditioner

Hall (2000) beskriver att turistplaneringen skiftat mycket under åren. Strukturerna har förändrats för att möta olika tidsperioders krav på industrin. Fyra olika faser inom planeringstraditioner går att identifiera. Den första av de fyra faserna beskrivs av Hall (2000) och kallas för boosterism. Detta var länge en dominerande tradition inom turistplaneringen sedan massturismens uppkomst. Med boosterism menas att all utveckling handlar om tillväxt, vilket innebär att all form av utveckling är positiv samt att värdsamhället automatiskt gynnas

av turism. Inom denna tradition tas ingen hänsyn till de potentiellt negativa påverkningarna som turism kan ha, ur såväl ett ekonomiskt och socialt som miljömässigt perspektiv. De kultur- och naturvärden som finns på platsen ses i detta fall som exploaterbara för turismens utveckling. Således, fortsätter Hall (2000), kan boosterism ses som en icke-planering men som samtidigt haft en stor påverkan på ekonomin och den fysiska miljön på de platser där denna tradition praktiskt använts.

Inom boosterismen är lokalinvånarna på destinationen inte inblandade i någon form av planering eller beslutsfattande, och de som motsätter sig destinationsutvecklingen ses som negativa och motsträviga (Hall, 2000). I dagens samhälle används boosterism främst när det kommer till mega-event, som exempelvis Olympiska spelen, men förr i tiden användes traditionen på ett sätt som effektivt skulle ackumulera kapital på destinationen. Tillväxt var det huvudsakliga målet, och allt annat fick ge vika åt denna aspekt (Hall, 2000). Således får turismen mycket makt över samhället vilket blir beroende av att besöksnäringen fortgår. Vidare beskriver Hall (2000) hur boosterism enbart fokuserar på utvecklingen (tillväxten) snarare än att besöksnäringen anpassas utefter de specifika förutsättningar gällande resurser och social kapacitet som finns på platsen.

Hall (2000) beskriver även den ekonomiska traditionen inom turistplaneringen. I denna tradition ses turistindustrin som ett hjälpmedel för att uppnå vissa mål, kopplade till bland annat ekonomisk tillväxt, skapande av arbetstillfällen och regional utveckling. Den ekonomiska planeringstraditionen kännetecknas även av att de bestämmande inom kommunen använder turismen för att uppmåla tillväxt och utveckling inom specifika områden. Vidare beskriver Hall (2000) att turismen används för att skapa inkomst samt anställningar inom en kommun eller region. En av de huvudsakliga kännetecknen för den ekonomiska traditionen är den marknadsföring som förs, vilken riktar sig till den typen av besökare som är mest ekonomiskt fördelaktiga för destinationen. Turismen som industri betonas inom denna planeringstradition för att kunna mäta dess ekonomiska produktion och således även dess bidrag till den ekonomiska tillväxten (Hall, 2000). Vidare handlar den ekonomiska planeringstraditionen om att målsättningar kopplat till ekonomi ges majoriteten av utrymmet och sätts framför hållbarhetsperspektiv som sociala frågor och den miljömässiga aspekten. Det ligger även en stor vikt i att besökarna får ett positivt bemötande av värdbefolkningen, varpå turismens negativa påverkan trycks undan och får mycket begränsad eller ingen uppmärksamhet.

Den tredje fasen kallas markanvändning eller den fysiska/rumsliga approachen (Hall, 2000). Denna tradition är ett resultat av geografers, stadsplanerares och miljövårdares arbete vilka uppmanar en rationell planering för naturresurser. Hall (2000) menar att planering för markanvändning är ett av de äldsta sätten att bevara naturresurser på. Inom denna tradition ligger mycket vikt vid att planera utifrån de rumsliga mönster som finns på en plats för att kunna minimera turismens negativa avtryck på den fysiska miljön (Hall, 2000). Det finns även sätt att minska turisternas påverkan på miljön, genom att anpassa antalet besökare utefter platsens känslighet, genom att exempelvis flytta aktiviteter och således leda bort turisterna från en plats som uppvisar slitage (ibid). Således handlar markanvändnings/den rumsliga traditionen om att utgå från en plats specifika egenskaper och bärkraft när det kommer till planering. Detta leder dock till att denna planeringstradition lägger mindre fokus på de sociokulturella aspekterna.

Den fjärde och sista fasen inom planeringstraditionerna som Hall (2000) beskriver är den lokallorierade planeringen. Under 1970-talet ökade medvetenheten om turismens negativa påverkan på lokalsamhällena. Som en följd av detta ansågs det nödvändigt att se till hur turism påverkade de sociala aspekterna på de platser som upplevde turism. Behovet av att blanda in lokalbefolkningen i beslutsfattandet ökade, för att undvika att problematiken med turismen skulle växa (Hall, 2000). Som ett resultat av denna process uppkom nya planeringsstrategier som lade mycket vikt på den sociala och fysiska kontext inom vilka turism äger rum. Bland annat strävar denna planeringstradition efter att göra både turisterna och lokalbefolkningen nöjda (Hall, 2000). Vidare handlar den lokallorierade turistplaneringen om att skapa policies som är till nytta för turisterna såväl som för lokalbefolkningen ur ett långsiktigt perspektiv. Lokalbefolkningen ska få vara delaktiga i planeringen och således kunna kontrollera måttet av förändring på samhället, samtidigt som turisternas efterfrågan på unika värden på destinationen möts (ibid).

Saarinen (2006) pekar i sin artikel på att turistindustrins bakgrund fått mycket uppmärksamhet på grund av dess kapacitet att generera tillväxt till olika destinationer. På grund av detta uppkommer även en hel del problematik kopplat till bland annat miljömässiga, sociala och politiska aspekter. Detta bygger i sin tur upp en efterfrågan på mer planerad besöksnäring som dessutom är mer gynnsam för värdsamhället och dess befolkning. Saarinen (2006) beskriver vidare hur turismens baksida och de negativa effekterna av besöksnäringen

uppmärksammades redan på 1960-talet men att denna diskurs på 1990-talet riktades om till hållbar turism. Idag är hållbarheten en av de grundläggande perspektiven inom destinationsutveckling och en naturlig del inom planeringen. Saarinen (2006) påpekar dock att viss problematik och kritik mot hållbarhetsaspekten uppkommit vilken till största del handlar om användbarheten av hållbarhet samt hur det appliceras. När allt kommer omkring kretsar mycket av problematiken kring destinationers kapacitet och hur mycket som är lagom just för den platsen, i likhet med den problematik som mycket länge funnits inom destinationsutveckling och turistplanering. Således finns det en långvarig problematik inom turistplanering och destinationsutveckling som ännu inte uppnått en lösning, trots att den redan på 1960-talet noterades samt lyftes.

2.4. Butlers destinationsutvecklingsmodell

Majoriteten av alla destinationer, oavsett om de är rurala eller urbana, började som en plats där människor levde och verkade. Williams (2009) tar upp Butlers modell (1980) som teoretiserar turismens livscykel och beskriver denna som det mest träffsäkra konceptet för att beskriva utvecklingsprocessen i en turistort. Williams (2009) sammanfattar modellen i ett antal faser. Den första fasen är den utforskande fasen, vilken beskrivs som det första steget för en plats att bli en destination. Här är turisterna relativt få, och kan ses som utforskare av den nya destinationen. Om detta fortsätter kan lokalbefolkningen börja se den möjliga ekonomiska vinningen de kan göra på turisterna, varpå vissa faciliteter (främst boende) börjar erbjudas (Williams, 2009). Detta leder vidare till nästa fas, som är inblandningsfasen. Denna fas för ofta med sig en högsäsong för turism, och turisterna i sig börjar sedan att berätta för vänner och bekanta om platsen och tillsammans med marknadsföring från destinationens sida blir turisterna allt fler. Som ett resultat av detta lockas utomstående investerare att etablera sig på platsen vilket leder till investeringar i infrastruktur och ekonomiskt gångbara attraktioner för turisterna att ta del av. På grund av att fler utomstående aktörer etablerar sig växer även den externa kontrollen över platsen (Williams, 2009). Detta leder vidare till nästa fas: utvecklingsfasen. Denna fas karaktäriseras av att klientelet expanderar till en större marknad. Så småningom uppnås sammanslagningsfasen. När destinationen nått denna fas innebär det att turismen och besöksnäringen nu är en naturlig del av den lokala ekonomin och inte sällan en avgörande del för platsens välbefinnande. Vidare kännetecknas fasen av att turisterna är fler än lokalbefolkningen under större delen av högsäsongen, vilket ligger till grund för potentiella konflikter mellan dessa (Williams, 2009). När turisternas efterfrågan inte längre ökar uppnås stagneringsfasen, som är den näst sista fasen i Butlers modell. När en destination når

stagneringsfasen innebär detta att platsens välstånd är beroende av att locka återvändande gäster samt motverka potentiellt negativa effekter på samhället. Williams (2009) beskriver dessa negativa effekter som föråldrad infrastruktur gällande exempelvis vägar samt en överutveckling i samhället som kan leda till att platsen förlorar sitt värde och sin identitet. Den sista fasen benämner Williams (2009) som post-stagnering och kännetecknas av att förslag på nyheter och förnygring av destinationen. Utan innovationer och nya attraktioner finns det inget som drar turister till platsen och förnygring kan få in destinationen i en ny cykel, menar Williams (2009).

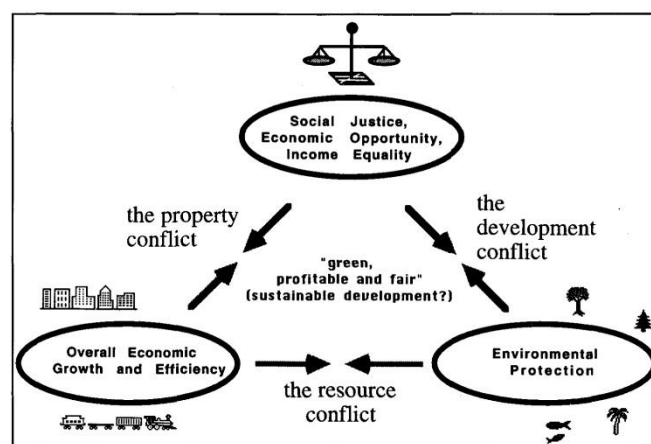
2.5. Kritik mot Butlers modell

Williams (2009) lyfter även en del kritik som riktats mot Butlers modell. Bland annat har kritiken handlat om att modellen inte är tillräckligt omfattande för att beskriva unika fall när det kommer till skillnaden mellan olika destinationer. Modellen betonar inte heller de förhållanden mellan det interna och externa på destinationen, vilka i de allra flesta fall skiljer sig åt mellan olika destinationer beroende på vilka värden som platsen besitter. Vidare beskriver Williams (2009) hur en del av kritiken även betonar den mänskliga agensen, vilka faktorer som människan själv har kontroll över och kan påverka när det kommer till att styra destinationsutvecklingen. Här menas även att alla aspekter av destinationsutveckling inte går att styra eller att alla resultat går att förutspå. Vidare menas att det inte heller alltid går att undvika de resultat som inte nödvändigtvis är önskvärda. Williams (2009) lyften även kritik som riktas mot att modellen är indelad i separata faser. Denna kritik menar att faserna inte sällan överlappar varandra och destinationer blir således svåranalyserade utifrån Butlers modell då det, på grund av överlappandet, blir problematiskt att avgöra precis vilken fas en destination befinner sig i. Ytterligare svårigheter uppkommer på grund av att destinationsutveckling är en varaktig process som kan ske över mycket stora tidsspann. Detta gör en analys av en destination som inte funnits under en längre tid besvärlig utifrån denna modell. Williams (2009) beskriver även att det lyfts kritik mot att modellen har ett pessimistiskt perspektiv, då allt pekar på en slutgiltig nedgång i besöksnäringen. Kritikerna menar att detta inte alltid behöver vara fallet, utan att en destinations utveckling kan gå fram och tillbaka mellan de olika faserna och således inte behöver uppleva en nedgång som kräver åtgärder i samhället för att locka tillbaka turister till platsen.

Williams (2009) menar dock att rural turism, vilket Tällberg är ett exempel på, inte har upplevt stagnering utan snarare fått ett uppsving de senaste åren. Sedan bilen blivit allt mer vanlig har dessa platser blivit mer lättillgängliga för den stora massan, och många njuter än idag av en semester på landsbygden vilket självfallet gynnar de destinationer som är lokaliserade där.

2.6. Målkonflikter inom planering

Planering är en balansgång där prioriteringar måste göras för att uppnå bästa möjliga resultat. Campbell (1996) tar i sin artikel upp att planerare står inför utmaningen att bevara den gröna staden, se till den sociala hållbarheten samt skapa förutsättningar för ekonomisk tillväxt. Campbell (1996) uppmanar till ett holistiskt perspektiv på dessa frågor för att gemensamt inkludera dem i den hållbara utvecklingen. Planerarnas utmaning är således att inkludera tre aspekter av hållbarhet i sitt arbete: den sociala rättvisan, den ekonomiska tillväxten samt bevaringen av miljön. Campbell (1996) beskriver dessa aspekter genom en modell, som illustrerar intressekonflikter samt visar på hur arbete med de olika aspekterna påverkar varandra i det större, övergripande arbetet med hållbarhet (se figur 1.). Vidare menar Campbell att de tre aspekterna motsäger varandra samtidigt som de är beroende av varandra. Detta gör att planerarnas utmaning i deras arbete ligger i att hantera konflikterna mellan de olika intressena genom att hitta samt implementera nya arbetssätt. Även Hall (2000) beskriver hur hållbar destinationsutveckling och turistplanering kräver en djupare förståelse för de ekonomiska, sociala, politiska och fysiska system vilka turismen är en del av.

Figur 1. Campbell (1996)

Butler (2009) beskriver hur destinationer är föränderliga och inte utgår från samma premisser konstant och över tid. Således är destinationsutvecklingsprocesser varierande och dynamiska,

samt mycket mottagliga för utomstående krafter och influenser. På grund av detta, menar Butler (2009) att turismen inte enbart går att skylla för de negativa effekter som uppkommer i samband med besöksnäring. Vidare skiljer sig turism från andra industrier som främst handlar om att öka den ekonomiska tillväxten inom en region samt förse befolkningen med arbetstillfällen. Hall (2000) beskriver hur processer och förändring är vanliga begrepp inom turism och besöksnäring, och sökandet efter innovationer ligger ofta bakom snabba förändringar i sociala system. Således, för att skapa förändring och minska de negativa effekterna behöver planerare hitta de områden i systemet där brister finns för att sedan rikta dessa områden mot det önskvärda resultatet (Hall, 2000). Turism medför ofrånkomligen förändring, vilket Butler (2009) menar är varför denna industri vanligen uppmanas av de politiska instanser samt ofta uppskattas av lokalinvånare.

Butler (2009) menar dock att trots att det finns positiva effekter av turism ska dessa inte överskugga de negativa aspekterna som oundvikligen uppkommer, i form av exempelvis nedskräpning och trängsel. Butler (2009) påpekar att det inte finns någon rättvisa inom turismen och att det alltid kommer finnas en skara människor i lokalsamhället som motsätter sig turismen och som menar att de inte får sin del av tillväxten. Vidare menar Butler (2009) att det inte är ovanligt att destinationer startas utan en planering och utan vetskapen om hur turismen kommer se ut 20 år framåt i tiden. Följers Butlers ursprungliga modell innefattar slutfasen risken för nedgång i besöksnäringen eller en överutveckling som gör att destinationen tappar sina unika värden och blir en i mängden. På grund av detta är planering en viktig aspekt i destinationsutveckling, för att kunna styra utveckling en i den önskvärda riktningen och således undvika en nedgång.

2.7. Förutsättningar för planerad destinationsutveckling

När det kommer till planering för turism menar Hall (2000) att denna planering inte enbart innefattar vad som framöver ska erbjudas för tjänster på en specifik plats. Denna process är betydligt mer komplex och berör fler sektorer än enbart turisterna och tjänstesektorn som förser dessa med upplevelser. SKR (2018) beskriver även hur besöksnäringen behöver bli mer sektionsöverskridande för att bli långsiktigt hållbar. Hall (2000) fortsätter med att beskriva att det är på grund av detta som planering för turism ofta enbart sker när behovet kommer upp och planering blir en ren nödvändighet. När de offentliga sektorernas ansvar att fatta de större besluten sker i efterhand dyker problematik och svårigheter upp, istället för att fatta beslut i förväg som turistindustrin får anpassa sig utefter (Hall, 2000).

Hall (2000) beskriver vidare att trots att planering är en nödvändighet för en hållbar turism kan det inte lösa alla problem som uppkommer i samband med denna process. Det kan dock på en positiv inverkan på lokalbefolkningens syn på turister. Om det finns en fullgod planering som styr turismen och turistindustrin på en plats menar Hall (2000) att det kan gynna destinationens ekonomiska omsättning då fler besökare väljer att komma tillbaka. Detta leder vidare till fördelaktig utveckling ur ett socialt såväl som miljömässigt perspektiv. Detta kan även, i det långa loppet, medföra en positiv syn på turisterna från lokalbefolkningens sida (ibid).

Då turismen idag är en stor källa för ekonomisk tillväxt världen över och förväntas växa ytterligare under de kommande 10 åren är det viktigt att redan nu rikta in sig på de samhällen som har en lång tradition av produktion och tillverkning för att inkludera dessa i industrin (Larsson och Lindström, 2013). Policies behöver behandla förändringen till ett serviceorienterat och konsumtionsdrivet samhälle där de kulturella värdena inte försvinner utan bevaras, vilket är en utmaning då många olika aktörer samarbetar för att bygga upp och bibehålla den industriella turismen (ibid).

Hall (2000) menar att statens roll i turismen och besöksnäringen är att bevara de intressen som finns. Vidare beskrivs det att denna roll innebär stor inverkar på framtagning av policies som berör turism. Hall (2000) tar även upp att planering för turism som kommer från lokalsamhällena samt den hållbara utvecklingen inte sällan blir som en bro mellan olika intressen. Statens beslutsfattande kretsar således mycket kring bevarandet och försvarandet av det lokala och eventuella minoritetsgrupper (ibid). I Norden finns ett behov av detta, sett till Olsens artikel (2017), där det beskrivs hur den samiska befolkningen i området Sapmí har utnyttjats för marknadsföring av platsen som destination. Olsen (2017) fortsätter med att samerna själva bedrivit en relativt småskalig turism på platsen, men att de inte kan konkurrera mot de större företagen. Det är alltså statens ansvar, menar Hall (2000), att tillgodose samt balansera de olika intressen på en nationell, regional, lokal eller till och med privat nivå och på så vis undvika att en negativ situation, i likhet med Sampí, i fortsättningen kan motverkas och undvikas.

Det blir även i exemplet med Sampí tydligt vilken vikt planeringen har när det kommer till nya destinationer. Olsen (2017) beskriver i sin artikel hur samerna utvecklat turism i viss mån, enbart efter att efterfrågan på turism i området växte. Vidare anpassade de sig och bedrev en turism som mest kretsade kring vissa evenemang och försäljning av hantverk (ibid). När de större aktörerna märkte av efterfrågan i området började de med marknadsföring där den samiska kulturen var en viktig del, men som dock användes utan samernas tillåtelse (Olsen, 2017).

Komplexiteten när det kommer till många olika aktörers samverkan är något som SOU (2017) tar upp i sin utredning. I denna utredning tas det upp att det, inom turismen, finns en mycket stor bredd på aktörer och att politiska beslut inte är applicerbara på alla dessa aktörers verksamhet och ansvar. Det finns statliga myndigheter som till viss del ger förutsättningar för turismen, som exempelvis justitiedepartementet som hanterar lagar och tillstånd som på vissa nivåer kan påverka turistindustrin (ibid). Andra exempel på hur turism kontrolleras på en nationell nivå är olika bransch- och intresseorganisationer som exempelvis Visita och Svenskt Näringsliv. Utöver detta finns det aktörer som verkar på en regional nivå, där de har en större närhet till den lokala kontexten och dess destinationer och företag, såväl som mot andra regioner och mot den nationella nivån (SOU, 2017). Regionerna blir således en mellanhand mellan det lokala och nationella. På den lokala nivån lokaliseras de företag som i grund och botten utgör besöksnäringen (ibid).

I dagens samhälle har turismen blivit mer av en industri än tidigare i historien. Hall (2000) menar att turismen är en viktig del i den ekonomiska tillväxten men problematiserar även industrialiseringen av den. Det är, enligt Hall (2000), enbart de verksamheter och organisationer vilka har en direkt anknytning till turisterna och producenterna av tjänster som konsumeras av turister som blir aktivt inblandade i utformningen och utvecklingen av turistindustrin. Hall (2000) tar även upp att det finns de aktörer som ses som anhängare och kan dra nytta av turismen men som inte är en inkluderad del i industrin, som exempelvis matleverantörer. På grund av att dessa verksamheter inte heller ser sig själva som en del i turistindustrin väljer de inte sällan att inte bygga samarbeten med turistföretag, om det inte finns möjlighet till en försäkrad ekonomisk vinning (Hall, 2000). Vidare beskriver Hall att turismen, i mångt och mycket, är delvis industrialiserad ger en nyttig insikt i förståelsen för

turismens natur. Speciellt när det kommer till varför det är så svårt att koordinera turismen och styra den uppifrån, på såväl destinationsnivå som på en nationell nivå (ibid).

2.8. Hur Sveriges kommuner arbetar med turism idag

Sveriges Kommuner och Landsting, förkortat SKR, (2018) beskriver i sin rapport att besöksnäringen idag betraktas som en mycket viktig näring och en bidragande faktor i samhällsbyggandet. Arbetet med besöksnäringen är även en mycket lokalpolitisk fråga. Traditionellt sett har besöksnäringen nästan uteslutande legat på kommunernas bord vilka själva ansvarat för destinationen, dess varumärke samt marknadsföringen av destinationen. Det är även kommunerna som skapar och stödjer de aktiviteter och arrangemang som ofta är turisternas avsikt med resan, vilket gör kommunerna till delproducenter av besöksmålet (SKR, 2018). Vidare är det viktigt att besöksnäringen hanteras strategiskt för att kunna planeras långsiktigt och således göra destinationen hållbar ut ett långsiktigt perspektiv.

Hjerpe och Syssner (2015) beskriver i sin rapport hur destinationsutveckling ofta saknar politisk förankring samt att det varierar mycket mellan kommunerna vilken sektor som bär det huvudsakliga ansvaret. Rapporten pekar även på att destinationerna finner det viktigt med politiskt stöd för besöksnäringen då det krävs en struktur och en organisation för att etablera vem som har ansvar för vad inom destinationsutvecklingen. SKR (2018) beskriver vidare hur besöksnäringen idag är en basnäring, vilket påverkar kommunernas individuella arbete med turismen där samordning, ökad förståelse och kunskap om turismens positiva effekter har blivit några av resultaten. Vidare har ansvaret för besöksnäringen flyttats från kultur- och fritidsenheter till näringslivsenheter och kommunledning under de senaste 40 åren, då frågor om besöksnäring nu blivit en viktig näringsgren inom kommunerna. Andra nämnder som ansvarar för besöksnärringsfrågorna är bland annat samhällsbyggnadsnämnder och servicenämnder (SKR, 2018).

Hjerpe och Syssner (2015) beskriver hur det finns en önskan bland destinationerna att ha en gemensam struktur för besöksnäringen, vilket klargör frågan om vem som ansvarar för vad. Utöver detta ska denna strategi förankras politiskt för att destinationen ska uppfattas som en destination, det vill säga ett sammanhängande system av olika aktörer som producerar aktiviteter och tjänster som turisterna sedan konsumerar. Denna strategi ska även utgå från de utvecklingsdokument som finns inom kommunen, för att gemensamt kunna sträva mot samma mål (Hjerpe och Syssner, 2015). SKR (2018) beskriver hur det i mer än en tredjedel av

Sveriges kommuner finns ett turismpolitiskt program som hanterar frågor om rör besöksnärlingsfrågor. Vidare finns även turismen ofta inkluderad i kommunernas översiktsplaner där vissa kommuner har ett särskilt tematiskt tillägg för turismen i dessa dokument. Dessa styrdokument är fördelaktiga när det kommer att styra kommunernas besöksnäring i en hållbar riktning, även i det långa loppet.

Enligt SKR (2018) är destinationsutveckling ett relativt nytt fält och definieras som samordning av olika intressenter med syftet att tillsammans utveckla de produkter och tjänster som en destination erbjuder. Konceptet att samordna olika aktörer för att skapa en destination och dess utbud är i sig inte ett nytt koncept utan har genomförts även tidigare, men då i betydligt mindre omfattning samt under andra benämningar (ibid).

Digitaliseringen har påverkat människors beteende och individers möjlighet att själva söka information innan, under och efter resan inträffar, beskriver SKR (2018). Marknadsföring och bokning har även dessa påverkats av digitaliseringen och turisterna har nu betydligt mer direktkontakt med verksamheterna de nyttjar vid resande. Således har även kommunernas ansvar förändrats, då turistbyråer och turistinformation inte längre är en ren nödvändighet för att kunna boka resor och boende. Kommunernas ansvar handlar idag i större utsträckning om övergripande insatser som till exempel innefattar utbildningar och nätverk som är företagsfrämjande (SKR, 2018). Digitaliseringen har resulterat i att majoriteten av kommunerna idag kommunicerar med besökare via olika digitala kanaler. Turistbyråerna finns dock i stor utsträckning kvar med syftet att hjälpa besökare på plats, men i många fall är denna verksamhet utlokaliserad till så kallade infopoints som finns på hotell, museum och andra verksamheter inom besöksnäringen (ibid).

SKR (2018) betonar även vikten av planeringsarbete när det kommer till besöksnäring. En destination genererar större flöden av människor till en plats, vilket skapar förslitningar, trängsel och säkerhetsrisker samt tar markområden i anspråk. Planeringen blir viktig för att områden ska kunna utvecklas och samtidigt skyddas för att kunna möta den utvecklingspotential som besöksnäringen innebär samt de externa effekterna av en växande turism. Det handlar alltså när allt kommer omkring om att ge besöksnäringen de förutsättningar som krävs för att bidra till en positiv samhällsutveckling (SKR, 2018). I mindre städer och tätorter förs även i större utsträckning en närmare dialog mellan

beslutsfattande organ och allmänheten när det kommer till besöksnärlingsfrågor än det görs i större städer (ibid).

Hjerpe och Syssner (2015) beskriver i sin rapport att destinationsutveckling behöver vara problemorienterad för att hitta de nödvändiga lösningarna. Det finns ett behov av se till vad som är problem för vem, varför, när och hur för att förstå destinationens verkliga utmaningar.

2.9. Samhällsplanering introduceras

Nyström och Tonell (2012) beskriver i sin bok hur samhällsplanering till en början enbart var förlagd till städerna som, enligt lag, var tvungna att följa bestämmelser kring hur bebyggelsen skulle utformas. Vidare tillkom en form av stadsplanering till i städerna under 1800-talet för att minska den överhängande brandrisken. Inte förrän 1907 blev det krav på att även mindre samhällen, som köpingar och municipalsamhällen skulle ha en stadsplanering (ibid). Innan dess, menar Nyström och Tonell (2012), var det helt upp till markägarna vad de ville göra med marken de ägde. Larsson (2006) beskriver hur denna stadsplaneringsstruktur gav större validitet till regleringar kopplat till planering samt gav rätten till mindre samhällen att avsätta mark för att bygga gator och offentliga platser. Således uppkom kravet på markägare att ge upp mark för att samhällsplaneringen skulle kunna implementeras. Larsson (2006) beskriver vidare att beslutet om samhällsplanering som kom år 1931 var mycket lik det beslut kring samhällsplanering som fattades år 1907. Den verkliga förändringen kom inte förrän 1947, menar Larsson. Vid denna tid fattades beslut att utveckling inte längre var markägarnas rättighet. Vidare började detaljplanering användas i större utsträckning, vilket gjorde att bebyggelse som krävde vägar och vattensystem inte fick byggas utan att en detaljplanering hade föregått byggstarten. Detaljplaneringen skulle tas fram där det ansågs passande för det allmänna intresset (Larsson, 2006). Problemet med de mindre bygderna kvarstod dock. Nyström och Tonell (2012) menar att det i dessa områden länge var helt upp till fastighetsägarna att styra markanvändningen. I dessa områden kunde även egna regleringar och planeringar upprättas.

Planeringen fick nya ideal när boken *Garden Cities of Tomorrow* publicerades kring sekelskiftet 1900, beskriver Svensson (2005). Industrialiseringen hade satt en prägel på de urbana områdena som ofta var trångbebodda och sanitära olägenheter. I *Garden Cities of Tomorrow* läggs en stor vikt vid miljön och dess inverkan på människors hälsa. Istället för att

leva i städerna trivs människor bäst i trädgårdsstäder, där de ska leva i små välfärdssamhällen som erbjuder det bästa av vad urbana och rurala har att erbjuda (Svensson, 2005). Denna goda boendemiljö skulle emellertid även råda bot på de socialt kopplade samhällsproblem som var vida omfattande under denna tid. Trädgårdsstaden skulle befria samhället från segregation och försätta det i en ekonomisk balans (ibid). Dessa ideal kan vara en bidragande faktor till att turister sökte sig till landsbygden. Tällberg kunde erbjuda dessa ideal, vilka låg helt i tiden, varpå människor såg byn som en bra destination. I de urbana områdena kunde den eftersträvaransvärda trädgårdsstaden inte alltid erbjudas, vilket öppnade upp ytterligare för landsbygdsturismen att växa.

Som en motreaktion mot industrialismen började nationalromantiken växa fram, som tog mycket inspiration från det gamla bondesamhället. Timmerstugorna, som sedan sågverken industrialiserats, försvunnit allt mer kom tillbaka för att bli ett ideal. Inte heller Falu Rödfärg, som ses som en naturlig del av Dalarnas bebyggelse och tradition, har speciellt många år på nacken. Inte förrän i slutet av 1800-talet, i samband med att timmerhusen panelkläddes, började husen även målas. Bondesamhällets byggnader bestod av timmerstugor som inte målades, utan färgades naturligt bruna eller grå när träet åldrades. I Dalarna spred konstnärer som Zorn och Larsson bilder på det oförstörda landskapet och där gamla traditioner levde kvar (Sundström, 2004).

Hall (2000) beskriver i sin bok hur statens roll i Västvärlden länge varit omdiskuterad och föränderlig. Genom beslut som exempelvis privatisering och en fri marknad har statens roll samt absoluta makt minskat i många länder världen över. Vidare beskriver Hall (2000) att turismen inte kommit undan statens varierande inverkan utan snarare påverkats av samt anpassat sig till den. På grund av statens minskade makt har den snarare fått ett mer entreprenörliknande ansvar i turistindustrin, för att kunna öka den ekonomiska omsättningen i industrin för att slutligen kunna öka den nationella ekonomiska ställningen. Således, menar Hall (2000), har det blivit ett tätt samarbete mellan staten som marknadsför destinationer och de privata aktörerna som bedriver dem och tar fram tjänster för turisterna att konsumera.

3. Metod

3.1. Introduktion

Detta metodkapitel är upplagt med en inledande introduktion till vilka metoder som i studien använts för att insamling av data, för att sedan gå in mer specifikt på tillvägagångssättet för analys av det insamlade materialet. Slutligen sammanfattas kapitlet med en del där alternativa metoder och strategier diskuteras.

3.2. Tillvägagångssätt

Empirin i denna studie utgår från sekundärkällor i form av historiska beskrivningar av Tällberg samt strategi- och styrdokument vilka innefattar översiktsplanen för Tällberg och Dalarnas strategidokument för destinationsutveckling.

Den data som samlats in utgår från en kvalitativ innehållsanalys som främst innefattar platsspecifik fakta om Tällberg. Även litteratur om historisk samhällsplanering, en analys av översiktsplanen för Tällberg samt av Dalarnas turismstrategi ingår i studien. Esaiasson m.fl. (2017) beskriver hur en kvalitativ innehållsanalys ger författaren förutsättningen att sammanfatta texter och genom dessa berätta en historia genom vilken frågeställningarna kan besvaras. Även fältstudier kommer att genomföras på distans, genom Google Maps Streetview, detta på grund av den rådande situationen med Covid-19 och de reserestriktioner som applicerats. Fältstudier är nödvändiga för studiens helhet då en neutral bild av landskapet och den fysiska bebyggelsen berikar den platsspecifika litteratur som studien kommer behandla. Enligt Esaiasson m.fl. (2017) finns det inom samhällsvetenskapliga studier tre typer av tillvägagångssätt för datainsamling, nämligen att fråga människor, observera människor och observera den mänskliga aktivitetens spår och resultat. Det sistnämnda studeras, enligt Esaiasson m. fl. (2017), bäst genom skriftliga källor vilket är vad denna studie ämnar att göra.

Att genomföra fältstudier på distans blev i och med pandemin en nödvändig åtgärd. Jämfört med de ordinära fältstudierna gav digitala fältstudier ett fullgott resultat, som kan liknas vid de resultat som hade kommit av vanliga fältstudier på plats. Hade ett besök i Tällberg kunnat genomföras hade studien kunnat berikas med samtal med de boende samt öppnat upp för att känna in atmosfären tydligare. Digitala fältstudier kan vara en lösning för när det inte finns möjlighet att besöka en plats, men kräver samtidig en god kännedom om platsen för att veta vad som är intressant att observera. Det finns en risk att famla i blindo på platsen genom

Google Maps, men för just denna studien var det ett hjälpsamt verktyg för att skapa en neutral bild av platsen och dess bebyggelse.

För att hitta sekundärkällor med hög validitet till resultatet användes databaserna Supersök på Göteborgs Universitets Universitetsbibliotek samt Scopus. Då Tällberg finns beskrivet främst i nedskrivna form i böcker och antologier har studien till stor del utgått från nedskrivna sekundärkällor. Datan har behandlats genom läsning av aktuella kapitel som anknyter till de frågeställningar som studien avser svara på.

3.3. Resultatets empiriska källor och validitet

Rosander (1987) har sammanställt ett antal texter som behandlar turismen i Leksandsområdet, ur olika perspektiv. Rosander är docent och har studerat turismen ur huvudsakligen ett etnologiskt perspektiv. Ett projekt om turismen ur olika perspektiv ledde fram till den antologi som bidrar till empirin i denna studie.

Tällbergs byalag för hembygdsvård (1986) bidrag till studiens empiri utgår från en bok som blev resultatet av bycirkarnas arbete. Gamla foton över byn samlades och sattes samman till en utställning där intresset blev mycket stort. På grund av detta började information om byns historia att sammanställas, vilket slutligen resulterade i den bok som denna studies empiri använt sig av.

Sundström (2014) har, på uppdrag av Leksands Kommun, skrivit en rapport om allmänna intressen i Leksandsområdet, vilket resulterade i nutida beskrivningar av bygden och de historiska processen som lett fram till hur byn ser ut idag. Detta är av intresse för studien, varpå detta dokument analyserades för att finna de meningsskapande processer som Esaiasson m.fl. (2017) tar upp.

Leksands Kommun gav 2014 ut den nuvarande översiktsplanen för Tällberg, vilket bidragit till studiens empiri genom att analyseras för att undersöka huruvida arvet från turismens storhetstid speglas i detta nutida planeringsdokument. Även Strategi 2030 från Visit Dalarna (2018) har studerats för att se hur en destinationsutvecklingsprocess idag anammas i en region som rent historiskt haft en mycket omfattande besöksnäring.

De källor som ovan presenterats har överskådligt lästs för att hitta aktuella kapitel och stycken som direkt kopplar an till studiens problemformulering och frågeställningar. Dessa har närlästs för att få en klar bild av destinationsutvecklingen i Tällberg i dåtid såväl som i nutid.

Dessa texter och rapporter analyserades utifrån dess förhållande till syfte och frågeställningar, samt utifrån framing-begreppet som beskrivs av Esaiasson m.fl. (2017). Detta begrepp beskrivs som hur det aktuella problemet är inramat, alltså vilken typ av problem det är samt för vem det är ett problem. Begreppet handlar även om att undersöka vilka aktörer som finns i inramningen och vilka karaktärsdrag, motiv och handlingskapacitet som de representeras av. Vidare kopplar begreppet även an till orsaken till problemet, och vem eller vad representeras som problemets orsak. Genom att hitta dessa kopplingar i det aktuella fallet kan problemet avgränsas till studiens frågeställningar, vilka i grund och botten handlar om aktörers agerande och resultaten det får. De empiriska källorna som i resultatet utgör fallets historiska bakgrund kan således analyseras på samma sätt som de källor som utgör den nutida delen av resultatet, för att se hur samma grundläggande problemställning tar form i olika tider. Genom att använda sig av framing-begreppet i både den historiska och nutida delen av resultatet inramas problemet på ett likvärdigt sätt mellan de båda perspektiven, vilket är fördelaktigt för studiens begreppsvaliditet.

Esaiasson m. fl. (2017) beskriver även hur en systematisk undersökning av texten är fördelaktig när det kommer till att lyfta fram mening i innehållet systematiskt och tematiskt. Meningsskapande processer, vilket är en form av systematisk undersökning, är av intresse för studien varpå texterna studerades för att finna processer och skeenden för att sedan koppla dem till den sociala kontext de inträffade i. Esaiasson m.fl. (2017) menar att ting, fenomen och aktörer ges mening i en social kontext. Framing-begreppet specificeras i studien genom att de meningsskapande processerna ställs mot de problem som finns samt för vem eller vad detta är ett problem.

3.4. Om situationen hade varit en annan

Då vi har en pågående pandemi har studiens metodval fått anpassas utefter detta. Att grunda studien på sekundärkällor i nedskrivet format som berättar om Tällberg utifrån andra författares intryck och relationella tankar om platsen ger eventuellt inte ett neutral bild. Daniels m.fl. (2016) beskriver problematiken med att studera något som inte direkt går att observera, vilket i denna studie innefattar den historiska process som är Tällbergs

destinationsutveckling. Vidare innebär även skriftliga källor en viss problematik då det inte med säkerhet går att veta huruvida källorna är objektiva eller om hela det historiska förloppet beskrivs. Det kan dock argumenteras för att många olika källor om Tällberg har analyserats i studien, där de flesta är överens om byns utformning och dess unika karaktär. Google Maps Streetview ger även en liten inblick i hur byn är strukturerad, vilket författaren anser stämmer överens med de källor som behandlats i studien.

Vidare är mycket av den litteratur som inkluderats i studien i ett något äldre skick, då den kommer från 1980-talets senare hälft. Under datainsamlingen framgick att litteratur som beskriver Tällberg tycks vara från denna tid och det finns mycket begränsat med beskrivningar som är mer nutida. Den senaste beskrivningen framgår i Leksands Kommuns översiktsplan för området och publicerades år 2014. Källorna, ställda mot varandra, förmedlar dock liknande perspektiv och information om platsen varpå ett beslut fattades att trots att litteraturen har många år på nacken fortfarande är aktuell för att bygga upp den kontext kring Tällberg som studien ämnar presentera.

I studiens inledande upplägg fanns en tanke om att genomföra intervjuer med stadsbyggnadskontor, strateger och/eller planerare med ansvar för Tällberg. Allt eftersom datainsamlingen fortgick framgick det att intervjuer inte skulle vara nödvändiga för att stärka studiens resultat samt diskussion. Syftet med intervjuerna hade varit att ta reda på om det, i dagens samhällsplanering, finns en koppling till den historiska destinationsutvecklingsprocessen när det kommer till oplanerad tillväxt i besöksnäringen. Dessa frågor gick att svara på genom att studera översiktsplanen för Tällberg samt strategidokument från Visit Dalarna, vilka beskriver hur destinationsutvecklingen ska formas framöver.

4. Resultat

Resultatkapitlet är tematiskt strukturerat och beskriver hur turismen påverkade olika aspekter av lokalsamhället. Kapitlet innefattar en historisk skrivning om Tällbergs framväxt som destination, en presentation av Tällbergs översiktsplan samt Dalarnas gemensamma turismstrategi för att knyta an till nutiden. Samhällsplaneringens grundläggande struktur från 1940-talet presenteras inledande för att beskriva den sociala kontexten som Tällbergs destinationsutveckling skedde i. Studien ämnar att ge ett mer holistiskt perspektiv på turism

samt påvisa att turism och samhällsplanering är två tätt sammankopplade fenomen som på olika sätt påverkar varandra. Således är samhällsplanering ur ett historiskt perspektiv viktigt för resultatets helhet, med tanke på att turismen påverkar samhällsplaneringen och att samhällsplaneringens förutsättningar påverkar turismen. Resultatet är av beskrivande karaktär och destinationsutvecklingsprocessen i Tällberg presenteras, kopplas samman till sin historiska kontext och knyts slutligen an till nutida strategier och planering för besöksnäringen.

4.1. Samhällsplanering under 1900-talets första hälft

Under 1940-talet var planläggning och samhällsutveckling viktiga frågor, då kriget rådde och det fanns en vilja att samhällena skulle vara redo för tiden då kriget var slut. Åhrén (1943) beskriver i sin uppsats att samhällsplanering och planläggning kräver ett ingripande av staten på detaljnivå samt en stark ledning från densamme för att resultatet skulle bli bra. Åhrén menar även att det går att se till städernas äldre bebyggelse för att se exempel på dålig samhällsplanering där det varit upp till markägarna att bestämma byggnaders placering, utan styrdokument och översiktsplaner från högre insatser. Detta resulterade i "Ett bråte av hus" och "Ett allas krig mot alla" (Åhrén, 1943, s. 7). Tomter bebyggdes, enligt Åhrén (1943), utan hänsyn till grannarna, vilket resulterade i trånga, mörka gränder och bakgårdar vilket inte var positivt för människors hälsa eller saniteten i städerna. Detta ska ha varit ett direkt resultat av brist på styrning av bebyggelse uppifrån, markspekulation som växte fram under industrialiseringen samt den ökade urbaniseringen som följde med industrialismen. Spekulationen kritiseras hårt av Åhrén (1943) som menar att det kring detta handlar om att göra största möjliga vinst och inte sträva efter bästa möjliga resultat ur en allmän synpunkt.

Erixon (1943) menar i sin uppsats att landsbygden under denna tid är något förlegat som inte längre följer utvecklingen framåt. Urbaniseringen växer samtidigt som landsbygden och jordbrukssamhället minskar i kraft. Erixon (1943) beskriver att den minskade befolkningen på landsbygden leder till brist på arbetskraft, medan människorna i städerna konkurrerar och trängs om de arbeten som är koncentrerade dit. Överbefolkning är ett annat problem som uppkommer i samband med den allt mer växande urbaniseringen.

Erixon (1943) talar även om den romantik som omger landsbygden, och den stolthet över sitt arv som finns där. Vidare menar Erixon att det krävs vilja och planering samt en nyorientering

och nyanserade verksamma åtgärder från landsbygdens befolkning för att dessa platser ska kunna utvecklas. Det måste även tas hänsyn till platsens specifika förutsättningar samt uppmana dess befolkning till att utnyttja sin tekniska begåvning utöver jordbruket. Småindustrier och hantverk ska stödjas på landsbygden, menar Erixon (1943). Sett till Tällberg utefter de perspektiv som Erixon tar upp finns där likheter med dessa uppmaningar. På grund av turismen växte småföretag och hemslöjdsföremål var mycket uppskattade bland turisterna som ville köpa med sig en souvenir hem. Kvinnor fick möjlighet att vara entreprenörer inom besöksnäringen och den lilla byn utvecklades. Sett till Åhréns uppsats och uppmaning om att planering och styrning uppifrån är en nödvändighet för att samhällets utformning ska gynna allmänheten finns där dock mer att önska i Tällberg.

Under 1920-talet, beskriver Erixon (1943), började lantmäteriet införa skiften som delade in böndernas mark i bitar som sedan fördelades mellan olika ägare. I Norrland gjorde dessa skiften att marken för många blev indelad i långa remsor som gjorde marken obrukbar för många. Då marken blev obrukbar var det många bönder som lockades att sälja sin mark till exploatörer, vilket ledde till att bysamhället blev svårt att bevara i dessa områden. I Dalarna däremot, menar Erixon (1943), vägrade bönderna gå med på detta varpå skifte aldrig infördes här. Detta gjorde att bysamhällena kunde bevaras och dalabönderna kunde med sin envishet hålla både lantmäteriet och myndigheterna borta från att införa skifte på deras mark (Erixon, 1943). Således, utifrån dessa förutsättningar, blev Dalarna ett speciellt område och unikt då det här gick bevara de mindre jordbruksbyarna. Tällberg exploaterades dock på ett annat sätt och marken delades upp bland olika ägare, varpå jordbruket alltmer försvann i takt med att turismen växte.

4.2. Turismens intåg

Turismen i Leksandsområdet uppkom redan tidigt, på 1880-talet kunde cyklister vid Nedansiljan beskådas vilket Rosander (1987) tar upp i sin text. Vidare beskrivs det att turisterna kom dit för att besöka utflyktsmål som fäbodrar, bergstoppar och avlägsna byar. I början av 1900-talet bildades ett bilbolag i bygden som tog runt turisterna kring Siljan (ibid). Det skulle inte dröja länge efter detta genombrott innan de första moderna hotellen och pensionaten dök upp i Leksand, och efter en brand som förstörde 21 gårdar i dagens centrala Leksand uppfördes byggnaderna i ett stadsliknande, vinkelrätt gatunät (Rosander, 1987).

4.3. Turismen och den fysiska bebyggelsen i Tällberg

En av de första och kanske största förändringarna som skedde i Tällberg i samband med turismen var en massiv förändring av markanvändningen. Sundström (2004) beskriver att det i Tällberg fanns stora områden med ängs- och åkermark som succesivt under åren fått ge vika för bebyggelse. I de centrala delarna finns enbart ett liten del obebyggd mark som blir allt viktigare att bevara. Utan den, menar Sundström (2004) att byn blir allt mer lik ett modernt villaområde utan att påminna om den jordbruksort den en gång var.

En annan form av bebyggelse som starkt skulle komma att prägla Tällbergs bybild var sommarvillorna. Rosander (1987) beskriver att de första sommarvillorna uppfördes i byn under tidigt 1900-tal och antalet växte stadigt under många år. Överklassen hade den ekonomiska möjligheten att köpa sig mark, med anledning av att de inte ville ha grannarna för tätt inpå husknuten. Då Daniel Persson hade gott inflytande på bönderna var det många som valde att sälja av sin mark, varpå möjligheten för överklassen fanns att köpa upp och arrendera stora delar av den uppkom (Rosander, 1987). De byggnader som inte innefattade den ursprungliga jordbruksverksamheten växte stadigt under den första hälften av 1900-talet. År 1910 fanns enbart tre byggnader som i fastighetslängderna kallas "annan fastighet" och utgörs av hotell, pensionat eller fritidshus, vilket Rosander (1987) beskriver. 20 år senare, år 1930, har den siffran mångdubblats till 21 fastigheter. år 1950 uppgår siffran till 64 fastigheter. Detta hade en enorm inverkan på bybilden. Detta ledde till att processen att få byggnadstillstånd försvårades under 1940-talet. Detta varade dock inte länge. Så fort byggnadstillstånden tilläts igen sköt fastighetsbyggandet återigen i höjden (ibid). Rosander (1987) beskriver ytterligare att ett genomgående drag för Tällberg var de välskötta trädgårdarna. De beskrivs som prydligt inhägnade med gärdsgårdar, staket eller häckar. Än idag kan dessa välskötta trädgårdar beskådas, som tydligt finns kvar kring husen och ser ut som något ur en svunnen tid. Rosander (1987) beskriver att år 1965 i centrala Tällberg fanns 55 gårdar med fast bebyggelse, 51 fritidshus och sex hotell. Således fanns det i byn nästan lika många fritidshus som jordbruksfastigheter.

Tällberg är med sina nuvarande åtta hotell idag Sveriges hotelltätaste by (Sundström, 2004). Deras främsta mål har varit rekreation för gästerna och generellt går det inte att se mer än ett hotell åt gången, vilket gör att de inte dominerar bybilden avsevärt. Då rekreation var avsikten med ett besök på destinationen blev inte hotellverksamheten utanför samhället, utan snarare

en del av det (ibid). Att säga att de har en stor inverkan på den fysiska miljön vore felaktigt, då de snarare är en del av den, utan att ta över.

Härbren, beskriver Sundström (2004), är ett uthus som är vida utbrett i Dalarna. Här förvarades värdefulla saker som tillhörde hemmet, som exempelvis mat och kläder. I Tällberg, beskriver Sundström (2004), finns den tätaste sammansättningen av härbren i hela Dalarna då många flyttade dessa uthus till sina ägor. Många av dessa härbren byggdes senare om till gästhus och är något som tydligt präglar den fysiska miljön på platsen.

Turismen förde inte enbart med sig en total förändring av Tällbergs bybild, utan bidrog till viss del till samhällsutvecklingen. Rosander (1987) beskriver att turismen drev på efterfrågan om att elektrifiera byn, och el fanns där redan 1918. Vidare beskrivs att hotellens behov ledde till att det 1961 drogs fram både kommunalt vatten och avlopp till byn, något som med all säkerhet hade dröjt om inte besöksnäringen varit så stor i området.

Samtidigt som besöksnäringen i Tällberg växte minskade jordbruksverksamheten (Rosander, 1987). Under 1930-1940-talen minskade åkerarealen med hela 40 procent och mellan år 1920-1950 gick antalet bönder i byn från 57 personer ned till 24 personer. Mellan samma år ökade dock antalet sysselsatta personer inom handel (där hotellverksamhet är inräknad) från 3 personer 1920 till 68 personer 1950 (ibid). Rosander (1987) påpekar även att det rådde skilda meningar om hur den numera obrukade marken skulle tas omhand. Kommunen uppmanade till att hålla får som skulle beta av slyn som växte, medan ägarna till fritidshusen gärna såg att slyn blev kvar för att kunna minska insynen och således avskärma sig från grannarna.

Gatunätet i byn bestod till en början av enkla vägar som gick mellan de olika gårdarna (Sundström, 2004). Allt eftersom att jordbruket minskade och övrig bebyggelse ökade utökades även behovet av större vägar. Den första större vägen tillkom under 1900-talets början och följdes under 1960-talet och framåt av flera större vägar som avvek från den karaktäristiska bondbyns struktur och delade in byn i kvarter, vilket Sundström (2004) beskriver.

Tällbergs byalag för hembygdsvård (1986) problematiserar till viss del hur markanvändningen i byn påverkades av turismen. Böndernas åkermark blev sedermera tomter åt de rika sommahusgästerna som ville bygga egna hus. Långt in på 1900-talet, runt 1980, var

det så få tomter kvar att de som fanns till försäljning blev mycket dyra. Således, menar Tällbergs byalag för hembygdsvård (1986) att dessa tomter enbart kunde köpas av de som ämnade bygga sommarvillor och inte av bönderna själva. Detta resulterar i att lokalbefolkningen blir utträngd av de som har det mer välställt ekonomiskt och blir av med sin rätt till den mark som deras förfäder säkerligen brukar i flera generationer. Vidare beskrivs det av Tällbergs byalag för hembygdsvård att förtroendemän ofta fick hantera affärerna mellan bönderna och markköparna, då en del bönder inte hade ett gott öga för turisterna. Trots detta sålde många bönder delar av sin mark, och många nya byggnader uppfördes på den fortfarande brukbara åkermarken. Detta gjorde, enligt Tällbergs byalag för hembygdsvård (1986) att bönderna även de blev beroende av turisterna som inkomstkälla. Det betonas dock att turismen var en god utvecklingsmöjlighet för byn, då hotellverksamheterna gav anställning till byns befolkning och att många kvinnor fick arbete. Även männen anställdes som hantverkare och arbetade med bland annat snickeri, målning och murning (ibid). Även under 1980-talet fortsatte turismen i Tällberg att utvecklas, men vid den tiden menar Tällbergs byalag för hembygdsvård (1986) att utvecklingen skedde i harmoni mellan turister och lokalbefolkning.

4.4. Destinationsutveckling utifrån turisternas förväntningar

Rosander (1987) menar att Dalarna utgått från turisternas förväntningar vid besök i området. Då Leksand under turismens gryning var en av Sveriges största turistorter gällde detta inte minst här. Det har byggts upp en bild av destinationen som utgår från tradition, en byggd ur en svunnen tid. Med hjälp av dåtidens marknadsföring, alltså reklam, fakta, myter och muntlig förmedling mellan bekanta kunde den bild av Leksand som turisterna efterfrågade skapas (Rosander, 1987). Denna bild blev "En hägring av förfäders gamla Sverige" (Rosander, 1987, s. 315), enhetligt med nationalromantikens ideal.

Traditionen, beskriver Rosander (1987), blev en viktig del i bilden av Leksand då dräktskicket redan tidigt återinfördes i området, omkring sekelskiftet 1900. Efter detta följde bland annat folkdanslag och timmerstugor. Leksand beskrivs även som speciellt av Rosander (1987) i det fall att kulturuttrycken i detta område, inte revitaliserats i slutna grupper utan tillåtit sig exponeras för turisterna. En del i denna process, menar Rosander (1987), var inflyttningen av utsocknes människor. Dessa anses ha skapat sina egna ideal, delvis utifrån bondesamhället

och delvis från de ideal de hade med sig hemifrån. Enligt Rosander (1987) skulle detta ha skapat en falsk bild av bygden.

Det uppkommer även en del problematik kring traditionen när den kommersialiseras. Rosander (1987) tar upp de folkdräktsklädda servitriser som ett exempel på detta. På grund av reklamvärdet i detta, menar Rosander, blir traditionerna utsatta för kommersialisering. Således blir dräkten en uniform, snarare än det kulturuttryck den från början var ämnad att vara. Även besökarna kläddes upp i folkdräkt i viss utsträckning, vilket ledde till diverse fel i dräkten och således även fel i bruket av den (Rosander, 1987). Vad är då meningen med detta? I likhet med dagens moderna marknadsföring finns en vilja att skapa en bild av en destination som förmedlar den känsla och en stämning som, enligt Rosander (1987) ska frammana turister till konsumtionen av det lokala. Det fanns även en vilja att öppna upp för en delaktighet bland turisterna och ett annat levnadssätt än vad turisterna var bekanta med marknadsfördes. Besökte de platsen kunde de bli delaktiga i en annan kultur som ansågs exotisk och spännande för de som inte praktiserade den (ibid). I hotellens turistbroschyrer talas mycket om den sällsamma kulturen där folkdräkten och de gamla traditionerna fortfarande lever kvar, men dagens verklighet lämnas utanför marknadsföringen, beskriver Rosander (1987). Även vykortet från denna tid illustrerar den konstruerade bilden av Dalarna som turisterna förväntade sig. Timmerstugor, personer i folkdräkt och den vackra naturen får stå som motiv i dessa och nationalromantiken sätter en tydlig prägel på bilderna (ibid).

När turismen kommit igång fick entreprenörer möjlighet att utveckla verksamheter som fick hjulen inom turismen att rulla. Rosander (1987) beskriver att många av dessa entreprenörer var kvinnor, i en tid då det var ovanligt för kvinnor att arbeta med annat än småsysslor inom det privata jordbruket. Kvinnor inom turistindustrin arbetade främst med matlagning och hushållsarbete. En del hade helt egna verksamheter, som exempelvis Buffils Anna Ersdotter som drev ett kafé och en souvenirshop på Björkberget, en plats med utsikt över hela Leksandsbygden och Siljan. Denna verksamhet bedrev hon från 1925 fram till sin död 1973 (ibid). Idag finns hennes kaffestuga kvar och säljer fortfarande ringmunkar till fikasugna turister.

Fram till 1967 pågick en helt oplanerad tillväxt av besöksnäringen, där de som ägde marken fick bestämma var och hur det skulle byggas. I de flesta fall handlade det om att uppföra

faciliteter som på något sätt var till för turismen (Rosander, 1987). Detta år bildades Tällbergs Turistintressenter AB som ansvarade för en systematisk uppbyggnad och planering för turismen i byn, vilket Rosander (1987) beskriver. Det var även ett organ för samverkan mellan hotellen i bygden och alla hotellen var med.

4.5. Arvet från turismen

Då Tällbergs nutida karaktär fick sin form av turismen har detta satt en tydlig prägel på hur byn ska se ut även i framtiden. Sundström (2004) tar i sin rapport upp att det, i ett så specifikt och unikt område som Tällberg, finns flera förutsättningar för att bevara bykaraktären. Nya byggnader har börjat ifrågasättas i en större utsträckning än tidigare. Vidare beskrivs det att byn dock behöver utvecklas för att få ett livskraftigt näringsliv och försörjningsmöjligheter, så att den kan bestå även i framtiden. Sundström (2004) lägger en stor vikt vid att det måste finnas en balans mellan utveckling och bevarande när det kommer till en bebyggelse som Tällberg.

Sundström (2004) beskriver vidare att trots att resterande delar av landet gick över till funktionalism och nyklassicism fortsatte det byggas i den nationalromantiska arkitekturen i Tällberg. Idag, beskriver Sundström (2004), att det gamla, oregelbundna vägnätet fortfarande består och ger byn en del av den ålderdomliga karaktär den är känd för. De större vägarna är präglade av den bondbykaraktär som drog turisterna till platsen.

4.6. Tällberg idag

Turismen har satt spår som består även i dagens översiktsplanering av platsen, då den miljö som byggdes upp under 1900-talets första hälft ämnas bevaras. Detta är något som gör Tällberg till en unik miljö. Arkitekturen, trädgårdarna, de smala, slingrande vägarna och de bevarade traditionerna ger en bild av en svunnen tid som konserverats på denna plats. I översiktsplanen från Leksands Kommun (2014) beskrivs Tällberg dels som allmänt intresse och dels som en viktig plats att bevara. I översiktsplanen talas det om "Tällbergs själ" som innefattar den dalaromantiska bebyggelsen i samband med den öppna ängsmarken. Vidare betonas även vikten av att besöksnäringen fortsätter och att hotell och andra turistnäringar ska vara konkurrenskraftiga både på en nationell och på en mer global nivå. Detta ska, enligt översiktsplanen, skapas genom att bibehålla byns "själ" samt förstärka den i den mån det är möjligt.

4.7. Översiktsplanen

Enligt översiktsplanen ska det även vara en möjlighet med nybyggnation av bostadshus och fastigheter kopplade till verksamheter, förutsatt att de passar in i byns redan existerande bebyggelse. Det ska även lokaliseras till utanför bykärnan, som är viktig att bevara i sin ursprungsform. Ny bebyggelse ska även enbart förläggas till platser som inte skymmer utsikten mot Siljan för den nuvarande bebyggelsen. All ny bebyggelse ska även följa bykaraktären och ska lokaliseras till platser som inte äventyrar byns "själ"; alltså sambandet mellan bebyggelse och öppen ängsmark (Leksands Kommun, 2014).

Bykärnan beskrivs i översiktsplanen som mest känslig. Ny bebyggelse som inte stämmer överens med den som redan existerar i detta område kan förstöra karaktären i hela byn. En medveten kvalitetsökning kan däremot förstärka de positiva värden som finns i byn. I översiktsplanen betonas det mycket starkt att värdena för turister och besöksnäring ska bevaras. Om nya utbyggnader av byn ska tillkomma behöver dessa följa Tällbergs karaktär samtidigt som nya byggnader inte stör eller påverkar intrycken av den redan existerande bebyggelsen. Utöver vikten av att bevara bykaraktären för besöksnäringens skull betonas även vikten av att utöka de servicefunktioner som finns i byn. Där finns bland annat en skola, livsmedelsbutik och en järnvägsstation som behöver förstärkas (Leksands Kommun, 2014).

I översiktsplanen presenteras områden som är lämpliga för bebyggelse, till viss del avsedda för övernattnings för turister och till viss del för boendehus. En stor betoning läggs även på att de nya byggnaderna ska följa jordbruksbyns karaktär för att inte bli problematisk för byns intryck. De båda områden som anses vara lämpliga för detta ligger utanför bykärnan (Leksands Kommun, 2014).

På grund av Tällbergs historia med turism och fritidsboende finns en skiftande karaktär mellan de olika områdena i byn, vilka beskrivs i översiktsplanen (Leksands Kommun, 2014). De gamla jordbruksbebyggelsen ligger längs med bygatan och består till största del av grupperade gårdar. De nationalromantiska villorna ligger, i motsats till gårdarna, utspridda med stora tomter. De är inte enhetliga eller hänger samman med varandra utseendemässigt, utan kontrasterar snarare till den övriga bebyggelsen (Leksands Kommun, 2014).

Översiktsplanen beskriver också vägnätet i byn som unikt och bör därför bevaras som det är, utan nya sträckningar av de gamla vägarna (Leksands Kommun, 2014). Vid diskussioner om trafiksäkerhet bör först andra förslag testas innan nya sträckningar genomförs på det redan befintliga vägnätet.

Tomterna i Tällberg är relativt stora, något som enligt översiktsplanen ska bevaras för att även bevara bykaraktären då stora tomter innebär mycket öppen mark (Leksands Kommun, 2014). Således hamnar mycket ansvar hos de enskilda tomtägarna, de det är deras ansvar att bevara byns öppna marker. Det innebär även att ny bebyggelse inte får placeras på dessa öppna marker. Enligt översiktsplanen har markägarna ytterligare ansvar gällande de öppna markerna, nämligen att röja den sly och växtlighet som under åren tillåtit växa fritt och således begränsat utsikten över Siljan. Denna utsikt är en viktig del i byns upplevelsevärde, enligt översiktsplanen (Leksands Kommun, 2014).

Enligt översiktsplanen (Leksands Kommun, 2014) får ny byggnader inom redan bebyggda områden uppföras men enbart om de förstärker den etablerade karaktären. För större husgrupper eller där byggen måste studeras i ett större sammanhang uppmanar översiktsplanen att en detaljplan etableras. I den gamla bykärnan kan viss förtätning tillåtas, men på grund av kulturmiljövärdena måste den vara småskalig (Leksands Kommun, 2014).

4.8. Turismens plats i översiktsplanen

I översiktsplaneringen (Leksands Kommun, 2014) lägges mycket vikt på att bevara samhället på grund av dess turistiska värden. Bland annat finns specifika riktlinjer för nybyggda hotell. Dessa måste, beroende på var i Tällberg de lokaliseras, följa den karaktär som finns i området. Detta innefattar stilar som hör samman med den äldre jordbruksbyn, nationalromantik samt Tällbergstypisk dalaromantik. Nybyggda hotell bör även hållas småskaliga, i linje med närområdets karaktär samt i linje med den bebyggelse som, om hotellet placeras så att det är synligt från större stråk eller utsiktsplatser, syns i samband med hotellet (Leksands Kommun, 2014).

4.9. Strategi 2030

År 2009 tog Visit Dalarna fram en plan för destinationsutveckling som inkluderade hela länets besöksnäring, från de stora aktörerna till de mindre, lokala verksamheterna. I och med detta

blev Dalarna en av de första i Sverige att ta fram en sådan strategi. Denna strategi skulle gälla fram till 2020, men på grund av turismens föränderliga natur publicerades 2018 ett strategidokument som, i likhet med den tidigare versionen, inkluderar planering och rekommendationer för alla verksamheter inom besöksnäringen i Dalarna. Denna strategi kallas Strategi 2030 och ska fungera som ett styrdokument i besöksnäringen, vilket alla aktörer som påverkar eller påverkas av besöksnäringen ska utgå ifrån (Visit Dalarna, 2018).

4.10. Mål för destinationsutveckling

Ett av målen med att lägga upp en plan för destinationsutveckling är att vid 2030 ska besökare se Dalarna som "Norra Europas ledande och mest attraktiva besöksdestination som erbjuder välkomnande och äkta upplevelser året runt" (Visit Dalarna, 2018, s. 4). För att nå detta mål läggs fokus på de positiva egenskaper som finns i Dalarnas besöksnäring och utveckla dessa. Egenskaperna som ska fokuseras på innefattar bland annat attraktivitet på marknaden, välkomnande destinationer och att erbjuda äkthet. Den sista egenskapen trycket hårt på att inte enbart fokusera på Dalarnas rika historia, utan att även inkludera länets moderna kulturuttryck i det äkta, genuina och lokala vilka anses vara viktiga attribut för att kunna erbjuda äkthet (Visit Dalarna, 2018).

I destinationsutvecklingsplanen återkommer vikten av att förnya sig och således inte stagnera i utvecklingen gällande Dalarnas historiska värden (Visit Dalarna, 2018). De historiska värdena är viktiga, men innefattar inte heller allt som Dalarna har att erbjuda. Tidlöshet är ett begrepp som ska inkluderas i Dalarnas besöksnäring, där historien och traditionerna värnas om, samtidigt som förnyelse och en kombination av historien med nutiden. Genom detta ska besöksnäringens målgrupp kunna föryngras, något som anses eftersträvänsvärt (Visit Dalarna, 2018). De nutida värdena specificeras inte, men det går att anta att de innefattar cykelleder, vandringsleder och upplevelser vilka beskrivs i planen.

I Strategi 2030 presenteras även tre övergripande fokusområden som ska hjälpa Dalarna att bli konkurrenskraftiga i en global kontext. Dessa fokusområden är hållbarhet, internationalisering och digitalisering (Visit Dalarna, 2018). Gällande hållbarheten inkluderas alla tre hållbarhetsperspektiv; socialt-, ekonomiskt- och ekologiskt perspektiv. För att vara konkurrenskraftig i en global kontext krävs det att destinationen är hållbar för att möta besökarnas förväntningar i denna fråga. Vidare är det viktigt med hållbarhet inom

upplevelseproduktionen så den inte tär på de kultur- och naturvärden som är viktiga för att bibehålla besöksnäringen. Således kan besöksnäringens hållbara utveckling bidra till en hållbar samhällsutveckling i hela Dalarna (Visit Dalarna, 2018).

Med internationalisering menar Visit Dalarna (2018) att för att få besöksnäringen att växa behöver marknadsföringen riktas betydligt mer åt den utländska marknaden och andelen utländska gästnätter ska växa till 20 procent av de totala gästnätterna. Den svenska besöksnäringen har vuxit mycket under de senaste 10 åren, men Visit Dalarna (2018) menar att detta är till en mycket stor del uppbyggt på svenska besökare. Att fokusera på den internationella marknaden kan leda till ett uppsving i siffrorna, men kräver även en del i gengäld. En internationell besöksnäring, menar Visit Dalarna (2018) förutsätter en ökad kunskap och kompetens bland aktörerna gällande produktutveckling och internationell marknadsföring. Dessa aspekter är även gångbara för svenska gäster - om standarden ökar gynnar det både den nationella såväl som den internationella besöksnäringen (Visit Dalarna, 2018).

Digitalisering är en viktig del i att utvecklas i samband med framtiden. Visit Dalarna (2018) beskriver hur våra liv, vår konsumtion och vårt informationssökande hamnar i allt större omfattning på nätet, vilket gör det viktigt att placera sig där besökarna finns. Att arbeta med digitala hjälpmedel kan även förstärka besökarnas upplevelser, både under själva besöket såväl som efteråt. Nya affärsmodeller för kommunikation och marknadsföring på forum ska skapas för finnas där besökarna befinner sig (Visit Dalarna, 2018).

En annan viktig aspekt för att utvecklas som destination och som tas upp av Visit Dalarna (2018) är infrastruktur och fysisk tillgänglighet. I Strategi 2030 beskrivs det att en resa till Dalarna kan jämföras med en resa till Medelhavet och således måste konkurrensen ses utifrån detta perspektiv. Är det inte lätt att ta sig till Dalarna samt ta sig runt mellan olika platser i länet menar Visit Dalarna (2018) att de riskerar att väljas bort mot en mer lättillgänglig destination. Det finns en mycket låg grad av tålamod för ineffektiva kommunikationer, vilket gör det viktigt att fokusera på en god infrastruktur för att kunna öka besöksnäringen. Infrastrukturfrågor inkluderar många olika aktörer som alla måste samarbeta för att nå ett gemensamt mål. Deltagande från aktörer på en lokal och regional nivå, såväl som aktörer på en regional, nationell och internationell nivå krävs för att dessa beslut ska kunna fattas. Visit

Dalarna ser inte sin roll i detta som beslutsfattande organ, utan snarare som ett ansvar att påverka beslut, genomförande och påvisa vikten av att utveckla infrastrukturen då det gynnar många (Visit Dalarna, 2018).

Samverkan mellan de olika aktörerna är en mycket viktig del i att utveckla besöksnäringen i Dalarna och driva den framåt (Visit Dalarna, 2018). Dalarna beskrivs som ett geografiskt kluster där många olika aktörer samverkar inom en bransch. Som en lösning på att skapa ett gemensamt samverkansorgan, är Visit Dalarna grundmotorn som ska kraftsamla resurserna och samordna de olika aktörerna. Visit Dalarna (2018) menar att samverkan mellan aktörerna leder till en ökad tillväxt eftersom samverkan mellan företag är gynnsamt.

Värt att notera är även att Tällberg är ett barn av sin tid. Byns fysiska bebyggelse och struktur följer de nationalromantiska mönstren med de små, slingrande vägarna och de många rödmålade timmerstugorna. Även den platsskapande processen följer till viss del den tidens ideal. De som ägde marken ägde också makten över var och hur bebyggelsen skulle uppföras, och bönderna som tidigare ägt marken blev allt eftersom i allt större utsträckning uppmanade till att sälja av den för att lämna plats åt tomter för fritidshus och hotellverksamheter. Således blir det ett fåtal aktörer som har kontrollen över stora ytor mark, vilket resulterar i att det även är ett fåtal aktörer som styr över den fysiska bebyggelsen. Nyström och Tonell (2012) tar upp att just detta är vanligt under den första hälften av 1900-talet, vilket gör situationen med markägare och makt helt naturlig på grund av tidsperioden då detta inträffade.

5. Diskussion

I detta kapitel diskuteras de resultat av studien som presenterades i det föregående kapitlet teoretiska ramverket samt resultatet appliceras på Tällberg och analyseras utifrån ett historiskt perspektiv såväl som utifrån samtida planeringsteorier och modeller. Översiktsplanen för Tällberg lyfts och diskuteras för att undersöka om det i detta dokument finns några kopplingar till den historiska destinationsutvecklingsprocessen.

5.1. Tällberg och Butlers modell

Att Tällbergs destinationsutvecklingsprocess följer Butlers modell som presenterades på 1980-talet och beskrivs av Williams (2009) tyder på att destinationsutveckling samt planering för turism inte sett några större förändringar sedan Tällberg genomgick en

destinationsutvecklingsprocess under den första hälften av 1900-talet. Då hållbarhetsperspektivet, enligt Hall (2000) inte blivit ett grundläggande fokusområde för turistplaneringen förrän på 1980-talet går det att anta att det hänt en del med forskningen sedan Butlers modell presenterades. Modellen har även mött en del kritik, vilket Williams (2009) beskriver.

Steg för steg följer Tällberg Butlers destinationsutvecklingsmodell. Det första steget, den utforskande fasen, bestod av besökare som främst sökt sig till Leksand och upptäckt Tällberg genom detta. Besökarna anlände till den lilla byn, som inte alls var rustad för besöksnäring eller turister, och fann den mycket tilltalande då detta inträffade under nationalromantikens tid och människor sökte efter det naturliga och oförstörda samhället som till stor del försvunnit under industrialismen. Lokalbefolkningen i Tällberg insåg snart att det gick att dra ekonomisk vinning av besökarna och började erbjuda mycket enkla boendeformer på logar och loft.

Vidare kommer, enligt modellen, inblandningsfasen där turisterna börjar berätta för vänner och bekanta om Tällberg vilket gör att efterfrågan att resa till destinationen ökar. Sommarmånaderna blir högsäsong då många besökare befinner sig i byn, vilket leder till att utomstående investerare får upp ögonen för byn. Bönderna uppmanas av inflytelserika personer att sälja av sin mark, då de som äger marken under denna tid även styr bebyggelseutvecklingen. Således börjar boendeformerna organiseras under mer kontrollerade omständigheter och pensionat och hotell börjar växa fram i byn. Tällberg börjar marknadsföra sig som en destination som vurmär om det nationalromantiska och husen i byn byggs om för att passa in i denna arkitektoniska stil. Detta är ett resultat av den externa kontrollen över byn, som är en steg i inblandningsfasen.

Nästa fas i Butlers modell är utvecklingsfasen, där klientelet i besöksnäringen breddas. I Tällberg inträffade detta när järnvägen blev en realitet och resandet underlättades vilket resulterade att inte enbart överklassen eller de med bil kunde ta sig till byn. Boendeformer fanns i olika prisklasser för att alla som ville skulle kunna ha råd att turista på platsen.

Detta leder så småningom vidare till sammanslagningsfasen. När en destination når denna fas är turismen och besöksnäringen en naturlig del av den lokala ekonomin och en avgörande grundpelare i platsens välbefinnande. Allt eftersom turismen växte, bondesamhället minskade och allt fler blev sysselsatta inom besöksnäringen fick denna en betydande roll för byns ekonomi

och sysselsättning och blev således den viktigaste inkomstkällan för den lokala ekonomin såväl som för det egna hushållet. Sammanslagningssfasen kännetecknas även av att besökarna är större till antalet än lokalinvånarna under högsäsongen. Sett till Rosanders (1987) redogörelse för fastigheter kopplade till besöksnäringen gentemot till jordbruket så är det med största sannolikhet så att detta stämde in på Tällberg. Då Tällberg även är Sveriges hotelltätaste by kan det rimliga antagandet göras att om alla dessa åtta hotell var fullbokade var besökarna betydligt fler än lokalinvånarna under vissa perioder. Enligt Butlers modell kan detta leda till potentiell konflikt mellan lokalinvånare och turister, vilket även detta inträffade i Tällberg. När många utomstående samlas på liten yta är det inte svårt att förstå att dessa kan inkräkta på privat mark och bete sig på ett sätt som lokalinvånarna inte är vana vid, vilket förstås skapar irritation och missnöje mellan dessa. Vidare hade lokalbefolkningen i Tällberg inte varit en del av destinationsskapandet, vilket även det kan leda till missnöje och förakt mot besökarna då omvandlingen från jordbruksby till turistdestination inte skett i samförståelse mellan de externa aktörerna och de som levde och verkade i byn.

Den näst sista fasen i Butlers modell är stagneringsfasen, vilken uppnås när turisternas efterfrågan inte längre ökar. Nu blir destinationens mål att locka återvändande gäster, för att bibehålla det ekonomiska välståndet. Här börjar även turismens negativa inverkan på samhället ses över och motverkas, som exempelvis föråldrad infrastruktur. Tällberg trädde in i stagneringsfasen ganska sent, inte förrän på 1960-talet, och det var även då Tällbergs byalag för hembygdsvård etablerades för destinationsutveckling och planering för turism. Vid denna tid sågs även vägarna i byn över och nya, mer moderna, vägar tillkom. En av de negativa effekter som tas upp i Butlers modell tycks ha undvikts byn; överutveckling. När en destination når stagneringsfasen är det inte ovanligt att samhället börjar överutvecklas, vilket leder till förlorad identitet och det unika med destinationen suddas ut. I Tällberg har istället det som byggts upp under åren av stor tillväxt i besöksnäringen bevarats, då byn tycks vara medveten om de värden som platsen kan erbjuda turister. Detta har även resulterat i att den sista fasen i Butlers modell inte uppnåtts, vilken är post-stagneringsfasen. Denna fas innebär en förnyring av platsen, där nya värden etableras för att locka nya besökare. Destinationen försöker omprofilera sig på marknaden och kanske försöka locka till sig nya målgrupper, för att så småningom skicka in destinationen i en ny cykel där utvecklingen går tillbaka till modellens inledande faser.

Det går att se att Dalarna som helhet, sett till Butlers modell, befinner sig i den slutgiltiga fasen där sätt att förnya destinationen eftersöks för att locka nya målgrupper för att undvika nedgång i besöksnäringen. Dalarna ämnar dock, enligt Visit Dalarna (2018), att förnya sig sida vid sida med bevarandet av de värden och den kultur som finns i regionen. Det handlar inte om att ersätta de historiska värdena, utan snarare låta dessa bestå samtidigt som vikt läggs vid att hitta samt marknadsföra den mer moderna kulturen i form av musik och liknande. Tällberg tycks lokalt, som ovan nämnt, fortfarande befinna sig i stagneringsfasen. Där finns inte heller några tecken på att försöka utvecklas mot en annan typ av turism utan de traditioner och strukturer som finns bevaras, vilket bevisligen lockar turister än idag.

Butlers modell har, enligt Williams (2009), mottagit en del kritik från olika håll. Bland annat har denna kritik riktats mot att destinationsutveckling är en process som inträffar över tid och att det inte går att se vilka resultat olika skeenden har på helheten. Detta resulterar dock i att modellen är mycket applicerbar på Tällberg som blir ett mycket intressant forskningsområde på grund av att byn redan genomgått en destinationsutvecklingsprocess som andra destinationer i ett nutida sammanhang är mitt uppe i. Att de olika faserna går in i varandra och överlappar är relevant kritik även på Tällberg, men med tanke på att byns destinationsutveckling pågått över en lång tid kan de olika faserna tydligt urskiljas i den historiska processen under vilken Tällberg utvecklats och förändrats som destination.

5.2. Planeringstraditioner i Tällberg

Sett till de fyra faserna inom planeringstraditionen som Hall (2000) beskriver kan delar av dem urskiljas i Tällbergs planering och destinationsutvecklingsprocess. Tällbergs destinationsutvecklingen handlade till en början om tillväxt, och detta räknades som utveckling. I likhet med vad Hall (2000) skriver om boosterism sågs all form av tillväxt som positiv och de utomstående aktörerna påpekade för lokalbefolkningen att de skulle gynnas av turismen. Här uppmanades jordbrukarna att sälja av sin mark för de mer ekonomiskt gångbara turisterna. Ännu ett kännetecken för boosterismen är att det är en form av icke-planering som sätter en stor prägel på den fysiska miljön såväl som på platsens ekonomi.

Boosterism kan ses som en tradition som uppskattas av de aktörer med störst inflytande, vilket i fallet med Tällberg blir de som äger marken. Markområden köptes upp från traktens bönder för att kunna bygga hotell och fritidshus för att locka så många besökare till platsen som möjligt. Den ekonomiska vinningen stod i centrum för destinationsutvecklingen, inte den

sociala hållbarheten. Markägarna var de som hade makten att bestämma var och hur det skulle byggas, och ökat antal besökare gynnade den ekonomiska tillväxten genom hotellnätter och byggande av fritidshus. De lokalinvånare som motsatte sig utvecklingen förbisågs, vilket Hall (2000) beskriver är ett av resultaten som kan komma av att applicera boosterism på en plats.

Den ekonomiska planeringstraditionen är däremot inte så synlig i Tällbergs destinationsutvecklingsprocess. Besöksnäringen sågs inte som ett hjälpmedel till den större, regionala tillväxten utan styrdes och hanterades mycket lokalt. Detta gjorde även att den ekonomiska tillväxten, kopplad till besöksnäringen, fördelades lokalt samt med de utomstående aktörer som investerat i Tällbergs besöksnäring. Denna tradition fokuserar även på att öka anställningsmöjligheterna, vilket skedde i Tällberg i början av destinationsutvecklingsprocessen. Huruvida det främst handlade om att gynna lokalbefolkningen eller driva på besöksnäringen är oklart, men lokalbefolkningen fick nya arbetsmöjligheter utöver det traditionella jordbruket. De kännetecken för den ekonomiska traditionen som Hall (2000) tar upp innefattar även den marknadsföring som bedrivs för att locka de turister som spenderar mest pengar på plats. Målgruppen för besökare i Tällberg varierade mellan olika samhällsklasser och det handlade snarare om att locka så många som möjligt än att rikta in sig på specifika målgrupper, vilket snarare tyder på boosterism som planeringstradition.

Markanvändnings/den rumsliga planeringstraditionen blir dock synlig i Tällberg, speciellt i den översiktsplan som idag finns för byn. Halls (2000) beskrivning av denna planeringstradition innefattar bland annat hur planeringen anpassas utifrån platsens specifika rumsliga förutsättningar och ämnar ta fram en planering där bevarandet av platsens naturresurser inkluderas. Denna struktur återfinns i dagens översiktsplanering för Tällberg, där de öppna ängsmarkerna som finns ska bevaras, samt inte utmana de kultur- och naturvärden som finns med ny bebyggelse. Numera är det rika kulturarvet som byn har att erbjuda mycket viktigt att bevara och fokus läggs huvudsakligen på att rusta upp det och inte förändra det. Rent historiskt har försök att flytta på turister för att minska slitage på vissa platser i Tällberg inte skett, vilket kan tyda på att fördelningen av människor i byn inte skapade någon problematik alternativt att slitage inte var ett av fokusområdena inom planeringen.

I dagens planering finns även den lokalorienterade planeringstraditionen med, då strävan efter att fortsätta utveckla Tällberg som destination tillsammans med lokalbefolkningen är genomgående i planeringsarbetet. Att inkludera lokalbefolkningen i planeringen uppkom redan på 1980-talet i Tällberg, då värdet av detta insågs för att besökarna skulle få en fullständigt positiv upplevelse av byn och dess invånare.

Vidare finns det en fara i när turismen får för mycket makt över ett samhälle, vilket kan ske vid boosterism. Naturresurserna ses som exploaterbara och de natur- och kulturvärden ses enbart som verktyg för destinationsutveckling. Det finns betydligt fler aspekter som måste tas hänsyn till, vilka Campbell (1996) beskriver. Målkonflikter av olika slag är en naturlig del i all form av planering och utveckling, men verklig utveckling sker först när dessa målkonflikter etablerats. Först då kan hela systemet och hur olika konflikter påverkar och är beroende av varandra bevittnas. Campbell (1996) menar att genom att identifiera bristerna i systemet kan planerare rikta dessa brister i en riktning som i slutändan ger det önskvärda resultatet. Detta skedde i Tällberg först under sent 1960-tal då Tällbergs Turistintressenter AB grundades för att ena de olika verksamheterna på destinationen och sträva efter gemensamma mål.

5.3. Översiktsplanen och Strategi 2030

Arvet från turismen och utvecklingen av Tällberg som destination satte tydliga spår på byns karaktär och skapade vad som i översiktsplanen för området (Leksands Kommun, 2014) beskrivs som ”Tällbergs själ”. Byns ”själ” utgörs av den distinkta kombinationen av dalaromantisk arkitektur och öppen ängsmark. På grund av dessa värdenas viktiga betydelse för besöksnäringen är Leksands Kommun (2014) i översiktsplanen mån om att bevara dessa. Därför finns det en noggrannhet att i översiktsplanen betona de regleringar och riktlinjer som finns för eventuell ny bebyggelse i byn. Leksands Kommun (2014) menar i översiktsplanen för Tällberg att ny bebyggelse ska vara möjlig, men ska lokaliseras till specifika områden som inte påverkar de värden som finns, speciellt i bykärnan. Här ska de byggnader som finns enbart rustas upp och inte förändras. Den by som skapades i samband med turismen ska bevaras och, i likhet med under den första hälften av 1900-talet, låta Tällberg ge intrycket av något ur en svunnen tid. Översiktsplanen för Tällberg skulle kunna ses som en nutida version av dåtidens värden, då destinationsutvecklingen både historiskt och i nutid tagit det bästa ur historien och applicerat på byn. Detta kopplar även än till Daniels m.fl. (2016) skriver om att historia kan konstrueras för att passa in i destinationens unika värden. Tällberg syftar till att

bevara den kultur som växte fram under turismens storhetstid, med tillskott av mer modern destinationsutveckling där hållbarhetsperspektivet får betydligt mer utrymme.

Översiktsplanen koppad till Butlers modell förstärker argumentet att Tällberg aldrig gick in i post-stagneringsfasen, vilken är den sista fasen i modellen, och planerar för att undvika detta. Tällberg befinner sig, enligt modellen, i stagneringsfasen där lokalsamhället hamnar i fokus och turismens påverkan på detta. Negativa påverkningar ska motverkas, vilket stämmer överens med Halls (2000) påstående att planering för turism inte sker förrän det blir absolut nödvändigt.

I Strategi 2030 från Visit Dalarna (2018) finns en noggrannhet med att betona det rika kulturarv som finns i regionen, men att detta inte är tillräckligt för att utveckla turismen och öka besöksnäringen. Här skiljer sig Dalarna och Tällberg åt, då Dalarna i sin helhet befinner sig i den sista fasen, post-stagneringsfasen, enligt Butlers modell. Dalarna ämnar förnya sig och skapa nya värden som kan locka nya målgrupper av turister, vid sidan av bevarandet av det kulturarv som under många år vuxit fram. Det finns således ett fokusområde som kretsar kring att förnya sig och utveckla sig från de gamla traditioner under vilka verkat det turistiska fältet verkat inom sedan besöksnäringens framväxt för över 100 år sedan, samtidigt som viktiga värden som än idag lockar såväl nationella som internationella turister bevaras.

Dalarna väljer, i Strategi 2030, att bevara det kulturarv som finns i regionen, vilket lockat turister i minst 100 år, samtidigt förnyelse på andra håll i kulturvärlden sker. Här verkar utvecklingen av besöksnäringen inte vara att förkasta det gamla och ersätta det, utan snarare låta det gamla och nya tillsammans utgöra marknadsföringen av regionens turistattraktioner. Bevarandetraditionen visar sig även i översiktsplanen för Tällberg (Leksands Kommun, 2014). Här värnas om den unika karaktären och ämnar bevara den i sitt befintliga skick, vilket gör platsen unik. På många platser finns en vilja att förnya sig på andra sätt, genom att modernisera stadsbilden på olika sätt samt etablera nyskapande evenemang för att locka både nya turister samt återvändande, vilket är ett av kännetecknen på den slutgiltiga fasen i Butlers modell. I Tällberg finns inget behov av detta, att döma av översiktsplanen samt Strategi 2030. Den historiska process som byggde upp Tällberg och gav byn den bestående karaktär som går att se och uppleva än idag nyttjas således fortfarande för ekonomisk vinning.

Dåtidens Dalarna ämnade förnya sig utifrån de traditioner som fanns, och fortfarande finns, i regionen. Den första hälften av 1900-talet i Dalarna, och Tällberg specifikt, präglas tydligt av sökandet efter en egen karaktär vilken beskrivs av bland andra Rosander (1987) och Sundström (2014). Arkitekturen blev under de första åren av 1900-talet en slags pånyttfödelse av det gamla bondesamhället vilket även blev grundnavet för nationalromantiken i Dalarna. Det fanns även stora turistiska värden i denna typ av bebyggelse, vilket aktörerna inom turistsektorn var väl medvetna om. Turisternas och de utomsöcknes som byggde sommarhus i Tällberg åsikter om Dalarnas nationalromantik speglas i den typ av byggnader som uppfördes under denna tid. Tillsammans med pånyttfödelsen av det gamla bondesamhället blev denna process det som skapade Tällbergs unika bykaraktär som består än idag.

I dagens planering för Tällberg finns en annan tanke. Översiktsplanen för Tällberg (Leksands Kommun, 2014) kretsar huvudsakligen, och nästan uteslutande, om vikten av att bevara bygden i dess nuvarande skick. Här menas att de värden som byn erbjuder än idag fortsätter locka turister och ämnar således bevara dessa utifrån bästa förmåga.

Ett av verktygen för att utveckla Tällberg, och Dalarna i stort, är samverkan. Detta är idag en grundpelare i en långsiktig, hållbar destinationsutveckling och återfinns, enligt SKR (2018), i majoriteten av Sveriges kommuners strategier för besöksnäring. Just samverkan var en aspekt som länge saknades i Tällbergs destinationsutveckling och uppkom inte, enligt Tällbergs byalag för hembygdsvård (1986), på 1980-talet då destinationsutvecklingen i byn skedde i samråd med lokalbefolkningen i betydligt större utsträckning än tidigare. Tällbergs Turistintressenter AB, vilka grundades 1967, var ett första steg mot samverkan som en del i destinationsutvecklingen men innefattade inte lokalbefolkningen förrän senare. Även Visit Dalarna (2018) tar upp samverkan som betydande för en hållbar destinationsutveckling och organisationen fungerar som en länk mellan de olika aktörerna inom besöksnäringen.

5.4. Turismens påverkan på lokalsamhället

Den historiska processen som lett fram till det Tällberg som finns idag var inte enkel eller självklar. Från att vara en jordbruksby till att bli Sveriges hotelltätaste by skedde relativt organiskt, men under lång tid med sitt huvudsakliga fokus på tillväxt och inte hållbarhet. Sett till den grad av planering som applicerades på Tällbergs destinationsutvecklingsprocess under 1900-talet blir Halls (2000) påstående om att hållbarhet inom turistindustrin inte blev aktuellt förrän omkring 1980-talet.

Minskandet av jordbruksfastigheter samt ökandet av fastigheter kopplat till besöksnäringen blev en tydlig lokal effekt av turismen, enligt Rosander (1987). Det blev även allt mindre öppen mark allt eftersom den köptes upp av intressenter och blev tomter till alla de sommarhus som uppfördes i byn under den första hälften av 1900-talet. Således minskade även arbetena inom jordbrukssektorn, samtidigt som allt fler blev sysselsatta inom besöksnäringen (Rosander, 1987). Att jordbruket fick ge vika för andra verksamheter var inget ovanligt under denna tid då mycket industrialiserades och jordbruket förenklades med hjälp av maskiner. Besöksnäringen i Tällberg kan således ha varit en bidragande faktor till att byn moderniserades tidigare än den hade gjort utan turismen.

Denna process, sett ur ett moderniseringsperspektiv, blir ett positivt uppsving för byns invånare som fick möjligheten att lämna den allt mer utdaterade jordbrukssektorn och ge sig in i besöksnäringen där intryck från andra människor och deras levnadssätt ger en möjlighet att lära sig nya sätt att göra saker på. Det finns dock en risk med detta, som Rosander (1987) tar upp, där det menas att kulturen i Tällberg kommersialiseras i form av exempelvis modifierade folkdräkter. När detta sedan visas upp för allmänheten kan det ursprungliga dräktskicket hamna i skymundan för allmänheten och så småningom även lokalbefolkningen. Således påverkas kulturen i området som exploateras negativt och anpassas efter bekvämlighet och utefter turisternas förväntningar. Detta kan även gälla den fysiska bebyggelsen. Tällbergs ursprungliga bebyggelse, det vill säga innan turismens genombrott, beskrivs i flera källor som en enkel jordbruksby där husen i mycket liten utsträckning varken var byggda i timmer eller rödmålade. De var enkla trästugor som hade sin naturliga träfärg. Idag består Tällberg till största del av de klassiska, dalska röda timmerstugorna med vita knutar samt dekorerade farstutrappor i mycket nationalromantisk anda. Således skapades det samhälle som turisterna ville ha samt förväntade sig när de besökte Tällberg. Idag läggs stor vikt vid att bevara denna bygd som uppstod för knapp 100 år sedan, men även de delar av den gamla jordbruksbyn i form av de öppna ängsmarkerna finns vinning i att bevara snarare än exponera för nybyggnationer. I översiktsplanen för Tällberg (Leksands Kommun, 2014) tycks det anses att Tällberg är färdigbyggt och det finns inget behov av att bygga vidare eller modernisera samhället. Det finns åsikter om att vägarna som går genom byn är smala och ibland otillräckliga, men att det skulle förändra byns karaktär för mycket att bredda dessa gator. Även vägarna blir en del av bevarandetraditionen som råder i Tällberg.

Det kan antas att den växande besöksnäringen bidrog till att byn elektrifierades redan år 1918, med stor säkerhet av anledningen att turisterna som kom från större städer hade ett behov av detta. De många hotellen drev även på att kommunalt avlopp och vatten skulle dras fram, vilket skedde år 1961 (Rosander, 1987). Utan turismen i området går det att anta att Tällberg hade fått förbli den jordbruksby som den var, samt att vatten, avlopp och el inte hade prioriterats i området. Gällande den fysiska bebyggelsen efterfrågade turisterna det nationalromantiska, naiva och oförstörda vilket låg helt i tiden. Således går det även att anta att detta kan ha påverkat den fysiska planeringen och även till viss del motverkat moderniseringen av samhället, då det ursprungliga och omoderna livet var något människor eftersträvade att besöka i den tidens samhälle. Moderna tursitfaciliteter med alla bekvämligheter kanske hade påverkat besöksnäringen negativt och således inte satt Siljanområdet på kartan som en turistdestination. Turismen förenklade dock i viss mån livet i byn, till ett pris av att den lokala identiteten samt lokalbefolkningens traditioner blev lidande eller modifierade för att passa turisternas efterfrågan. Det var inte längre dalafolkets by, utan turisternas.

6. Slutsatser och fortsatt forskning

Syftet med denna studie var att undersöka hur en ort som upplevt omfattande turism under en lång tidsperiod präglas av denna process, samt att undersöka om en sådan historisk process lämnar spår i nutida strategidokument samt planering för besöksnäring. Detta undersöktes utifrån två frågeställningar: ”Hur har en ort präglats av omfattande turism under lång tid” samt ”Hur hanteras turismen i nutida styrdokument (turismstrategi och översiktsplan); går det att hitta spår av den historiska destinationsutvecklingsprocessen?”. Frågeställningarna besvarades genom att beskriva Tällbergs destinationsutvecklingsprocess genom att se till byns historia och följa denna fram till nutid. Detta visade på att Tällberg påverkats av turismen genom en modernisering av samhället i form av el och kommunalt avlopp redan tidigt, samt att den fysiska bebyggelsen fick en mycket säregen karaktär. Turismen påverkade även arbetsmöjligheterna då den gav upphov till att bryta sig loss från det traditionella jordbruket och öppna egna verksamheter inom besöksnäringen. Samhället exploaterade dock och jordbrukssamhället byggdes bort för att ge plats åt turisterna.

Butlers modell (1980) som beskriver olika faser i hur en destination utvecklas applicerades på fallet för att teoretisera detta samt påvisa vikten av att se till historien när det kommer till destinationsutvecklingen. Sett till denna modell påvisar detta att destinationsutveckling följer samma struktur idag som förr i tiden. Detta trycker på betydelsen av att se till historien när det kommer till att planera för framtiden. Då turistindustrin idag börjar tillräknas en av Sveriges basnäringar blir det extra viktigt att hantera planeringen på ett sätt där målkonflikter och hållbarhetsaspekter får en central plats i arbetet. Sett tillfallet började destinationen inte planeras förrän sent i destinationsutvecklingsprocessen, vilket gav upphov till visst missnöje bland lokalbefolkningen samt brist på exploaterbar mark. Det sistnämnda spelar idag en stor roll i översiktsplanen på Tällberg där ny bebyggelse uppmanas i mycket liten eller ingen skala alls.

I översiktsplanen förmedlas dock viljan att kunna utvecklas samt att ny bebyggelse ska vara möjlig, men på ett sätt som inte påverkar den unika bykaraktär som skapades genom de stora flöden av turister som kom till byn under det förra seklet. SKR (2018) beskriver hur många översiktsplaner har ett särskilt avsnitt där besöksnäringen behandlas på ett strategiskt sätt, medan besöksnäringen i översiktsplanen för Tällberg är turismen naturligt inkluderad i den framtida planeringen för byn, vilket tyder på historiens viktiga roll för byn idag.

Besöksnäringens fortsatt stora betydelse blir tydlig i detta styrdokument där byn ska bevaras i dess befintliga skick på grund av dess turistiska värden, för att kunna fortsätta locka turister även i framtiden. Kring tiden för det förra sekelskiftet drog Tällberg till sig uppmärksamhet på grund av att byn upplevdes som något ur en svunnen tid, vilket även är en attraktionsaspekt även idag.

Kanske hade de inte helt fel vid studiecirkeln i Vikarbyn år 1908, vilket presenterades i studiens introduktion. En deltagare menade att turismen skadade lokalbefolkningen och tog ifrån dem deras traditioner och egenheter. En annan menade att lokalbefolkningen blev lat och insåg att de inte behövde arbeta hårt för sitt levebröd när de såg turisterna ledigt dra omkring i byn. En tredje såg det positiva med turismen då turisterna tog med sig nya tankesätt och inspirerade byn till att utvecklas, tankemässigt såväl som i den fysiska bebyggelsen. Här menas även att turisternas efterfrågan gjorde att äldre traditioner bevarades och delades med besökarna, vilket var fördelaktigt för byns kulturarv. Det finns således två sidor av varje mynt och positiva och negativa effekter på de flesta skeenden. Tällberg, både som samhälle och destination, förändrades grundligen av turismen och en viss del av kulturarvet blev påverkad

av detta, men kanske hade motsatsen resulterat i något sämre om jordbruksbyn och dess tradition och struktur bevarats in i vår tid.

6.1. Fortsatt forskning

Att studera turism på en destination som funnits under lång tid öppnar upp för flera nya perspektiv och möjligheter att lära sig. Daniels m.fl. (2016) beskriver hur kunskap om historien är en nödvändighet för att förstå vår egen samtid, vilket är något denna studie tar vara på. Genom att se till Tällbergs process från liten jordbruksby till Sveriges hotelltätaste by som inleddes för över 100 år sedan går det att bygga upp en bild av hur dagens destinationer kommer formas i framtiden. Studien kan även uppmana till att se till historien i allt större utsträckning samt värdesätta denna högre när det kommer till att planera samt utveckla destinationer och besöksnäring. Daniels m.fl. (2016) menar även att historien kan ge oss en inblick i hur framtiden kommer se ut, vilket är fördelaktigt när det kommer till turistplanering för att kunna ligga steget före samt ha en planering som blir hållbar även långsiktigt.

Då Dalarna ger ett tydligt exempel på framväxten av turism genom tiderna samt hur denna process påverkar de samhällen som processen sker i bidrar denna studien med ett historiskt perspektiv på turism. Detta perspektiv, med Dalarna som grundläggande exempel kan vara till hjälp i framtida forskning kring turism och dess påverkan på lokalsamhällen. Inte minst eftersom turistindustrin fortsätter att växa i Sverige. Extra aktuellt blir detta då Covid-19 idag resulterar till minskat resande, främst utanför det egna landets gränser men även inom Sverige. Lokalturism lär bli ett av resultaten av denna prekära situation och således är det viktigt att känna till landets historia när det kommer till turism och de följder den kan få om den tillåts växa fram obehindrat och oplanerat. Vidare går det att anta att Sverige kommer öppna upp för resande inom landet tidigare än gränser till andra länder kommer öppna. Således blir det viktigt att se till historiska turistprocesser och dra lärdom från dessa för att inte upprepa de bristfälliga beslut som fattades innan det fanns en planering för turism och besöksnäring. Denna studie ämnar belysa denna problematik samt upplysa strategier och planerare att se till historiska processer för att lära sig samt utvecklas på de fronter där det gått fel.

Att se till planering samt ha en kontrollerad tillväxt av destinationsutveckling och besöksnäring är en viktig del i en hållbar framtid där turismen kan tillåtas ta en plats i samhället och som sker i samverkan med lokalbefolkningen är viktigt samt bör tryckas på. Att

även ge turismen en plats i översiktsplaneringen kan vara gynnsamt för att bevara traditionen i de samhällen som exponeras. Tällberg lyckas idag, genom planering, struktur och strategi bevara det samhälle som växte fram genom turismen för närmare 100 år sedan, vilket bör kunna ge inspiration till andra städer och byar att göra samma sak.

Då destinationsutveckling tycks följa samma struktur och genomgå samma faser som för 100 år sedan finns mycket att lära av Tällberg. Byn är en färdig produkt när det kommer till destinationsutveckling, medan andra destinationer ännu inte uppnått full potential eller slutit sin cirkel när det kommer till destinationsutveckling. Detta gör Tällberg till ett intressant studieobjekt för destinationer som idag planerar sin framtida utveckling samt de målsättningar som ämnas uppnås. På grund av detta är även Daniels m.fl. (2016) påpekande om att förståelse för vår samtid även kräver en förståelse för historien. Att, i forskningssyfte samt för destinationsutveckling, se till den historiska processen som idag gjort Tällberg till en färdig produkt (destination) där fokusområden för samhället kan väljas fritt gynnar förståelsen för hur destinationer växer fram, oavsett planeringsgrad. Ett studiebesök till Tällberg samt att se till byns historia när det kommer till turism kan således vara mycket hjälpsamt för dagens planering och utveckling av nya destinationer.

Avslutningsvis är denna uppsats skriven under rådande pandemi med det nya Coronaviruset, Covid-19. Således har det, under studiens gång, uppkommit reflektioner kring hur turistindustrin kommer påverkas och förändras av pandemin och de reserestriktioner som blivit en följd.

Det går att anta att Covid-19 kommer påverka turismen både på en nationell skala samt globalt. Vidare finns det även anledning att tro att den inhemska turismen kommer öka, då gränser mellan regionerna i Sverige med högsta sannolikhet kommer öppnas upp innan det blir en möjlighet att resa som turist över internationella gränser. Sett utifrån detta perspektiv kommer även marknaden för turism och besöksnäring att förändras i samband med att målgrupperna går från internationella till, i stort sett uteslutande, inhemska. Om detta skulle bli fallet är planering en viktig grundpelare i att bygga upp en stabil turistindustri som baserar sig på inhemska besökare. Då människors resmönster kommer förändras kommer även turistindustrin behöva innovationer och ny struktur för att fortsätta fungera trots minskad eller förändrad besöksnäring.

På grund av pandemin kommer besöksnäringen onekligen att minska, vilket lämnar plats och tid för att se över de brister som finns i turistplaneringen både nationellt, regionalt och lokalt. Då besöksnäringen minskar på grund av det begränsade resandet finns även möjlighet att testa nya strukturer i liten skala. Planering och experiment blir kanske inte stora fokusområden när huvudmålet är att få verksamheten att gå runt, men samtidigt är det viktigt att planera inför framtiden när besöksnäringen återigen växer fram.

7. Referenslista

Butler, R. (2009). *Tourism Destination Development – Cycles and Forces, Myths and Realities*. Tourism Recreation Research, 34:3.

Campbell, S. (1996). *Green Cities, Growing Cities, Just Cities?: Urban Planning and the Contradictions of Sustainable Development*. Journal of the American Planning Association, 62:3.

Christersson, R. (1998). *Rättvik 100 år som turistort*. Falun: ScandBook AB.

Daniels, P., Bradshaw, M., Shaw, D., Sidaway, J., och Hall, T. (2016). *An introduction to human geography*. United Kingdom: Pearson Education Limited.

Erixon, S. De historiska faktorerna: människan, landskapet, bebyggelsen. (1943). C-F. Ahlberg, S. Erixon, E. Friberger, O. Hasslöf, S. Lindström och U. Åhrén (Red.). *Bygg bättre samhällen*(s. 16-30). Stockholm: Kooperativa förbundets bokförlag.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Towns, A., och Wängnerud, L. (2017). *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Wolters Kluwer Sverige AB.

Hall, M. (2000). *Tourism Planning – Policies, Processes and Planning*. England: Pearson Education Limited.

Hamrin, Ö. (2010). Om turisteriet – turismens baksida. I L. Edvardsson, S. Jansson, M. Kallur, M. Kurtén, E. Larsson och L. Lindbeck (Red.), *Rättvik – Turistort med Tradition* (s. 37-45). Värnamo: Fälth och Hässler.

Hamrin, Ö. (2010). Rättvik är skönt – hur socknen upptäcktes av resenärer. I L. Edvardsson, S. Jansson, M. Kallur, M. Kurtén, E. Larsson och L. Lindbeck (Red.), *Rättvik – Turistort med Tradition* (s. 10-23). Värnamo: Fälth och Hässler.

Hjerpe, M., och Syssner, J. (2015). *Utveckling av hållbara turistdestinationer: Om problem, processer och planering*.

Larsson, A., och Lindström, K. (2013). *Bridging the Knowledge-gap Between the Old and the New: Regional Marine Experience Production in Orust, Västra Götaland, Sweden*.

Olsen, L. S. (2016). *Sami tourism in destination development: conflict and collaboration*.

Larsson, G. 2006. *Spatial Planning Systems in Western Europe – An Overview*. Amsterdam: IOS Press.

Leksands Kommun. (2014). *Översiktsplan för Leksands Kommun*.

Nyström, J., och Tonell, L. (2012). *Planeringens grunder – En översikt*. Lund: Studentlitteratur AB.

Rosander, G. (1987). *Turisternas Leksand. Leksands sockenbeskrivning del IX*. Malung: Malungs Boktryckeri AB.

Saarinen, J. (2006). *Traditions of sustainability in tourism studies*.

Saarinen, J., Rogerson, M., och C, M, Hall. (2017). *Geographies and tourism development and planning*.

SOU (Statens Offentliga Utredningar). 2017. *Ett land att besöka – En samlad politik för hållbar turism och växande besöksnäring*.

Sundström, K. (2004). *Bykaraktärsprogram för Tällberg*. Leksands Kommun.

Svensson, B. (2005). Kulturarvsplanering som vision. I G. Forsberg (Red.). *Planeringens utmaningar och tillämpningar*. (s. 372-383). Uppsala: Uppsala Publishing House AB.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKR). (2018). *Kommunerna och besöksnäringen – Enkätundersökning om kommunernas arbete med turism och besöksnäring 2018*.

Tällbergs Byalag för Hembygdsvård. (1986). *Tällberg – från bondby till turistby*. Tällberg: Leksands Tryckeri.

Visit Dalarna. (2018). *Dalarnas besöksnäringstrategi 2030*.

Williams, S. (2009). *Tourism Geography – A new synthesis*. Routledge.

Åhrén, U. (1943). Planläggning och utveckling. C-F. Ahlberg, S. Erixon, E. Friberger, O. Hasslöf, S. Lindström och U. Åhrén (Red.). *Bygg bättre samhällen*(s. 7-14). Stockholm: Kooperativa förbundets bokförlag.